

Paper

Ontwikkelingen rente WLZ zorginstellingen 1992-2016

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van
Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Willard van Ooij

Maart 2018

Inhoud

Samenvatting 3

1. Inleiding 3

2. Beschrijving van het onderzoek 4

- 2.1 Populatie 4
- 2.2 Onderzoeksmethode 4
- 2.3 Bronnen 5
- 2.4 Opmerkingen bij de tabellen en figuren 7

3. Financiële kengetallen zorginstellingen 7

- 3.1 Lang- en kortlopende schulden en kapitaallasten naar sector 7
- 3.2 Representativiteit uitgevoerde analyse 10

4. Lang krediet 11

- 4.1 Spreiding van rente lang krediet 11
- 4.2 Kapitaalmarktrente 12
- 4.3 Rente lang krediet naar sector 13
- 4.4 Rente lang krediet naar grootteklasse totale bedrijfsopbrengsten 14
- 4.5 Rente lang krediet naar looptijd van de lening 15
- 4.6 Rente lang krediet naar solvabiliteit, weerstandsvermogen en rentabiliteit 17
- 4.7 Rentelasten lang krediet 18

5. Kort krediet 20

6. Conclusies 21

7. Begrippen en afkortingen 23

8. Tabellenset 27

Samenvatting

Afgelopen jaren ontvingen WLZ- en voorheen AWBZ-zorginstellingen een gegarandeerde vergoeding voor hun kapitaallasten van zorgvastgoed via het wettelijk budget. Tot de kapitaallasten worden rentelasten, afschrijvingen en huur gerekend. Vanaf 2012 moeten zorginstellingen integrale tarieven hanteren waarbij een vergoeding is inbegrepen voor de kapitaallasten. Het is belangrijk dat de tarieven gebaseerd worden op een reële vergoeding van de rentelasten. Op basis van de overzichten van langlopende leningen uit jaarrekeningen 2016 wordt de ontwikkeling in de afgelopen ruim twintig jaar geschetst van de werkelijke rentepercentages en rentelasten. Verder wordt het verschil bekeken tussen de werkelijke rente en de kapitaalmarktrente.

De rentepercentages waarvoor zorgconcerns langlopende leningen afsluiten verschillen sterk. De spreiding van de rente is sinds de introductie van de rentenormering in 1996 minder groot. Vanaf 2008 neemt de spreiding weer toe. De afgesloten mediane rente stijgt in 2011 na een jarenlange daling vanaf 2007, maar daalt weer na 2012. Voor de jaren na 2004 wordt de afstand tussen de afgesloten rentepercentages en de kapitaalmarktrente steeds iets groter. Hierbij liggen de afgesloten rentepercentages sinds 2006 boven de kapitaalmarktrente.

Trefwoorden: Rente, WLZ, AWBZ, werkelijke lasten, NZa, langlopende leningen, kortlopende leningen, vastgoed.

1. Inleiding

Voor de beleidsontwikkeling van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) is er behoefte aan inzicht in de ontwikkeling, over de afgelopen ruim twintig jaar, van de werkelijke rentelasten van zorginstellingen die geheel of grotendeels gefinancierd worden vanuit de WLZ.

Aanleiding voor deze vraag is de afschaffing van het zogenaamde bouwregime per 1 januari 2009 en de introductie van integrale tarieven inclusief kapitaallasten per 1 januari 2012. Voor de afschrijvingskosten zijn nieuwe termijnen vastgesteld. Voor de vergoeding van de rentelasten moeten nieuwe rentepercentages worden vastgesteld. Voor 2016 wordt gerekend met een rente van 5% voor de normatieve huisvestingscomponent (NHC) en 4% voor de normatieve inventaris component (NIC) ¹⁾.

Het ministerie van VWS heeft daarom het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gevraagd om tabellen en figuren samen te stellen die inzicht geven in de relatie van de door de WLZ-zorginstellingen werkelijk betaalde rente met de algemene kapitaal- en geldmarktrente. Ook is het CBS gevraagd om de werkelijk betaalde rente door zorginstellingen te vergelijken

¹⁾ NZa, Beleidsregels CA-BR-1612a, Tarieven normatieve huisvestingscomponent (NHC) en normatieve inventaris component (NIC) bestaande zorgaanbieders, 2016.

met de in de afgelopen jaren door de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) vergoede rente via genormeerde tarieven. Dit rapport is een herhaling van eerdere onderzoeken waarbij de resultaten in dit rapport zijn gebaseerd op recente jaarrekeningen 2016. Het laatste onderzoek was op basis van jaarrekeningen 2015.

In dit onderzoek is de ontwikkeling van de rente van langlopende leningen bekeken over de jaren 1992–2016. Deze analyses zijn gebaseerd op de gegevens over leningen die zorgconcerns tot eind 2016 zijn aangegaan. Naast de afgesloten rentepercentages is ook de looptijd van de lening en de grootte van de totale bedrijfsopbrengsten van het zorgconcern in het onderzoek meegenomen. Afzonderlijke analyses zijn uitgevoerd voor de sectoren Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ), Gehandicaptenzorg (GHZ) en Verpleeghuis- en Verzorgingshuiszorg (VV).

2. Beschrijving van het onderzoek

2.1 Populatie

De populatie in dit onderzoek bestaat uit zorgconcerns met als hoofdactiviteit GGZ (langdurige en geneeskundige GGZ), GHZ of VV, die geheel of gedeeltelijk gefinancierd worden vanuit de WLZ. Enkele zorgconcerns uit de GGZ-populatie in dit onderzoek zijn geheel of gedeeltelijk Zvw-gefinancierd en ontvangen geen WLZ-financiering. De cijfers over de WLZ-zorginstellingen worden vergeleken met de cijfers over ziekenhuiszorg (ZKH) en thuiszorg (T).

2.2 Onderzoeksmethode

Voor de berekeningen van de uitkomsten vormen de overzichten van langlopende leningen per zorgconcern uit de jaarrekeningen de basis. WLZ-zorginstellingen zijn conform de regeling jaarverslaggeving verplicht om deze overzichten op te nemen in de jaarrekening. Per lening worden gegevens verstrekt over werkelijk betaalde rente, hoofdsom, looptijd, restschuld en aflossingen. Het voor dit onderzoek samengestelde bestand met leningengegevens is afkomstig uit door zorgconcerns gedeponeerde jaarrekeningen bij het CIBG via het portaal DigiMV. Op basis van dit bestand zijn diverse analyses uitgevoerd.

Voor de vergelijking van de gegevens per lening met de uitkomsten uit de statistiek Zorginstellingen van het CBS zijn de individuele leninggegevens per zorgconcern geaggregeerd naar het niveau van het totale zorgconcern. Dit is nodig omdat de gegevens uit de statistiek Zorginstellingen alleen op het niveau van het totale zorgconcern beschikbaar zijn.

De indeling van de individuele leninggegevens van een zorgconcern naar sector en naar grootte van de totale bedrijfsopbrengsten van het zorgconcern volgt uit de koppeling per zorgconcern met de microdata uit de statistiek 'Zorginstellingen' via het 'Zorgeenhedenregister' van het CBS. In dit 'Zorgeenhedenregister' zijn alle zorgconcerns naar hoofdactiviteit ingedeeld in een klasse van de StandaardBedrijfsIndeling (SBI) 2008.

2.3 Bronnen

Overzicht Langlopende leningen uit Jaarrekeningen (CIBG)

Zorgconcerns die geheel of gedeeltelijk gefinancierd worden uit de Zvw/WLZ en voorheen de AWBZ moeten vanaf 2007 elk jaar verantwoording afleggen over de manier waarop zij hun geld besteden. Die verantwoording doen ze aan de hand van het 'Jaardocument Zorginstellingen', dat door het CIBG wordt verzameld. Het Jaardocument bestaat uit drie onderdelen: het 'Maatschappelijke verslag' (facultatief), kwantitatieve variabelen in 'DigiMV' en een jaarrekening in Pdf (of Excel). De jaarrekeningen worden op internet gedeponereerd via de website www.jaarverslagenzorg.nl. De DigiMV-data bevatten (een selectie van) de balans- en resultaatrekening variabelen. Ook bevat DigiMV een sectorspecifieke opvraag (bijv. productiegegevens) en gegevens over langlopende leningen.

De aangeleverde gegevens uit het onderdeel 'overzicht leningen' zijn naar een database overgebracht. In het overzicht Langlopende leningen geeft het zorgconcern aan welke leningen gedurende het jaar zijn afgesloten en/of afgelost. Van leningen die in eerdere jaren zijn afgesloten wordt de datum van afsluiting (startdatum van de lening) opgegeven, het rentepercentage en de resterende looptijd. Tussentijdse rentewijzigingen worden meestal direct in het overzicht aangepast. De afsluitingsdatum blijft daarbij in vrijwel alle gevallen ongewijzigd, evenals de (totale) looptijd van de lening.

Gaafgemaakte DigiMV-data (CBS)

Door het CBS zijn statistieken over de jaren 2006 t/m 2016 samengesteld over zorginstellingen op basis van DigiMV-data. Door het CBS is het ruwe DigiMV-bestand gaafgemaakt, d.w.z. op basis van diverse controles zijn de data gecorrigeerd en/of aangevuld. Vervolgens zijn de uitkomsten opgehoogd tot de populatietotalen. De doelpopulatie bestaat uit zorgconcerns die geheel of gedeeltelijk gefinancierd worden uit de Zvw/WLZ en met de volgende klasse van de StandaardBedrijfsIndeling (SBI) voor 2008 uit het Algemeen Bedrijfsregister (ABR):²⁾

2.3.1 Aantal zorgconcerns per SBI-klasse, 2016

Hoofdactiviteit		Aantal zorgconcerns
SBI		
86104	Geestelijke gezondheidszorg (GGZ) met overnachting	126
8720 + 87301	Gehandicaptenzorg (GHZ)	354
8710 + 87302	Verpleeghuis- en Verzorgingshuiszorg (VV)	416
Daarnaast is vergeleken met de volgende SBI-klasse		
86101 t/m 86103	Ziekenhuiszorg (ZKH)	91
88101	Thuiszorg (T)	437

²⁾ Vanaf 2015 is bij de CBS-statistieken overgestapt op een volledige dekking van de beschouwde populaties inclusief privaatgefinancierde zorg. Verder zijn vanaf 2015 de dagbehandelcentra voor geestelijke gezondheidszorg uit de populatie verwijderd waardoor uitsluitend de populatie geestelijke gezondheidszorg met overnachting wordt gevolgd.

Tot de SBI Ziekenhuiszorg (ZKH) behoren zowel universitaire medische centra, algemene als categorale ziekenhuizen en revalidatie-instellingen. Concerns zijn ten behoeve van dit onderzoek in de SBI Verpleeghuis- en Verzorgingshuiszorg geplaatst als meer dan 50% van het totale WLZ-budget van het concern bestaat uit WLZ-budget intramurale verpleging en verzorging. De overige concerns in de SBI's Verpleeghuis-, Verzorgingshuiszorg en Thuiszorg zijn toegerekend aan de SBI Thuiszorg.

Per zorgconcern zijn in de statistiek 'Zorginstellingen' naast de hoofdactiviteit ook alle nevenactiviteiten meegenomen in de statistische beschrijving. Dit betekent bijvoorbeeld dat een concern dat naast een ziekenhuis ook een klein verpleeghuis heeft, in de beschrijving naast de ziekenhuiszorg ook de verpleeghuisactiviteiten meeneemt.

Geld- en kapitaalmarktrente (DNB, Wallich & Matthes)

De Nederlandsche Bank (DNB) publiceert op de eigen website diverse reeksen met rentetarieven. Voor dit onderzoek is de Euribor/Aibor (eenmaands, driemaands en twaalfmaands) gebruikt ter vergelijking van de kortlopende rente. Voor vergelijking van de langlopende rente is de kapitaalmarktrente 'jongste tienjarige staatslening' en de 10-jaars Euro Interest Rate Swap (IRS) overgenomen. Naast de tienjaars staatslening zijn ook gemiddelde rentes meegenomen van de korte en middellange staatslening.

Als maatstaf van de kapitaalmarktrente wordt vaak naar staatsleningen gekeken. Gezien het lage debiteurenrisico (risico dat er niet betaald wordt) bij een Nederlandse staatslening, geldt dit tarief vaak als een soort basistarief. Andere leningen met hogere risico's kennen dan een renteopslag voor dat hogere risico, waarbij geldt dat de opslag hoger wordt, naarmate het debiteurenrisico hoger wordt. Bovendien geldt normaal gesproken dat de rente hoger wordt bij een langere looptijd. Ook bij hypotheek- en consumptieve leningen is de kapitaalmarktrente belangrijk. Bij leningen met een langere renteperiode, bewegen de hypotheekrente en de leenrente vaak mee met de kapitaalmarktrente. Voor de jongste tienjarige staatslening wordt altijd een staatslening gekozen, met een looptijd in de buurt van de 10 jaar. Bron: www.homefinance.nl.

De Euribor rentetarieven worden in de financiële wereld gebruikt voor het vaststellen van rentes voor allerlei afgeleide producten, zoals hypotheek- en spaarrekeningen en renteswaps. Bij hypotheek- en spaarrekeningen met een korte rentevaste periode, is de hoogte van de hypotheekrente, spaarrente en leenrente daardoor nauw verbonden met de renteontwikkeling van het Euribor tarief met een vaste opslag. Bron: www.homefinance.nl.

De renteswap (Interest Rate swap of IRS) is een ruiltransactie die geschiedt op een internationale financiële markt, waarbij partijen de rentebetalingen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar ruilen. Na het verstrijken van deze tijd worden ze weer teruggenomen, zodat bijvoorbeeld het koersrisico wordt uitgesloten en beide partijen kunnen profiteren van een comparatief voordeel dat een van de partijen geniet.

De koper van een renteswap probeert zich tegen (rente)risico's te beschermen. De koper kan zo kiezen om een lopende lening tegen een variabele rente niet om te zetten in een nieuwe lening, maar met de swap het renterisico af te dekken. (bron: [Wikipedia](http://nl.wikipedia.org)). In dit rapport wordt uitgegaan van de 10-jaars Euro Interest Rate Swap (bron: Wallich & Matthes).

2.4 Opmerkingen bij de tabellen en figuren

Betekenis jaren in figuren

De in dit onderzoek getoonde overzichten van rentepercentages naar jaren zijn gebaseerd op de overzichten van langlopende leningen uit de jaarrekeningen van het verslagjaar 2016. De jaren verwijzen hierin naar het jaar waarin een lening is afgesloten. Dit jaar komt niet altijd overeen met het jaar waarin het huidige rentetarief is ingegaan. Reden hiervoor is dat in de meeste gevallen de afsluitingsdatum en looptijd bij tussentijdse rentewijziging niet worden aangepast in het overzicht.

Bronvermelding

De bronvermelding bij de figuren en tabellen verwijst naar de gebruikte data voor het samenstellen van de specifieke figuur of tabel. Indien alleen gegevens uit de 'overzichten langlopende leningen' van de jaarrekeningen 2016 zijn gebruikt, bijvoorbeeld in een overzicht gemiddelde rentepercentages naar jaren, wordt de bron 'jaarrekeningen 2016' vermeld. In geval van aanvulling met populatiegegevens uit de statistiek 'Zorginstellingen', bijvoorbeeld gebruik van 'Totale bedrijfsopbrengsten', is de bronvermelding 'CBS' opgenomen. De bron 'DNB' verwijst naar de rentetarieven 'Euribor' (rente kort krediet) en/of korte (3–5 jaar), middellange (5–8 jaar) en tienjarige staatsleningen (rente lang krediet) van De Nederlandsche Bank (DNB). Tenslotte verwijst de bron 'Wallich & Matthes' naar de overzichten van de 10-jarige IRS Euro van het instituut Wallich & Matthes.

Totale populatie of steekproef?

De grafieken en tabellen in hoofdstuk 3 beschrijven de totale populatie zorginstellingen die geheel of gedeeltelijk gefinancierd worden uit de WLZ/Zvw. Voor een groot deel van deze instellingen zijn leninggegevens beschikbaar uit de overzichten van langlopende leningen uit de jaarrekeningen.

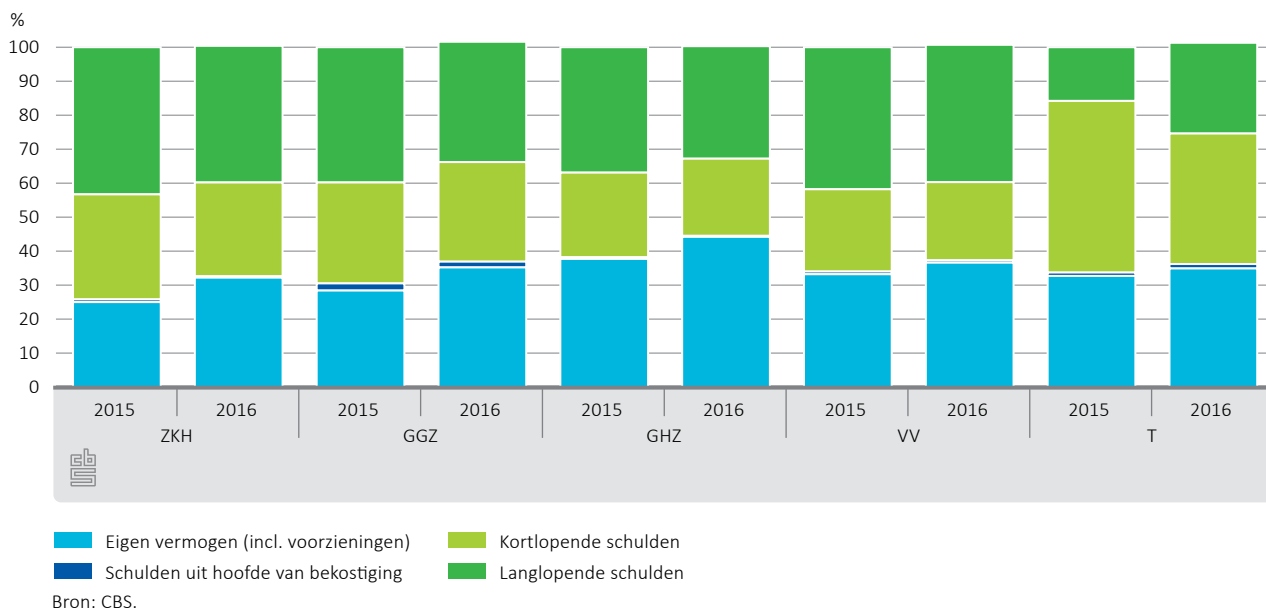
De resultaten in hoofdstuk 4 zijn gebaseerd op deze leninggegevens uit de jaarrekeningen en beschrijven dus alleen een representatieve steekproef, en niet de totale populatie. Enige uitzondering hierop in hoofdstuk 8 is tabel 8.11 waarin de berekende rentelasten op basis van de gegevens uit de jaarrekeningen zijn opgehoogd tot populatietotalen.

3. Financiële kengetallen zorginstellingen

3.1 Lang- en kortlopende schulden en kapitaallasten naar sector

De opbouw van de schuldenlast van zorgconcerns kan sterk verschillen. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met het type activa (bezittingen). Een zorgconcern met veel materiële vaste activa, trekt hiervoor veelal langlopende kredieten aan. In geval van meer kortdurende verplichtingen, wordt eerder kortlopend krediet aangetrokken. Dit verschil is duidelijk te zien bij de sectoren Verpleging- en Verzorging (VV) en de sector Thuiszorg (T).

3.1.1 Procentuele verdeling Balans Passiva

Thuiszorgactiviteiten zijn extramuraal van karakter. Dit betekent dat het aandeel materiële vaste activa (o.a. gebouwen) bij Thuiszorg naar verhouding veel lager is dan bij de Verzorging- en Verpleeghuiszorg, die vooral intramuraal plaatsvindt. In figuur 3.1.1 is zichtbaar dat het aandeel opgenomen kortlopende leningen bij thuiszorgconcerns veel groter is dan bij de verpleeg- en verzorgingshuizen (VV).

Uitgezonderd de Thuiszorg en de Verpleging en verzorging is bij alle sectoren het aandeel eigen vermogen toegenomen ten opzichte van 2015. In 2016 zijn zowel de aandelen kortlopende als de aandelen langlopende schulden over het algemeen ongeveer gelijk gebleven, met uitzondering van de Thuiszorg, waar het aandeel kortlopende schulden afneemt en het aandeel langlopende schulden toeneemt tussen 2015 en 2016.

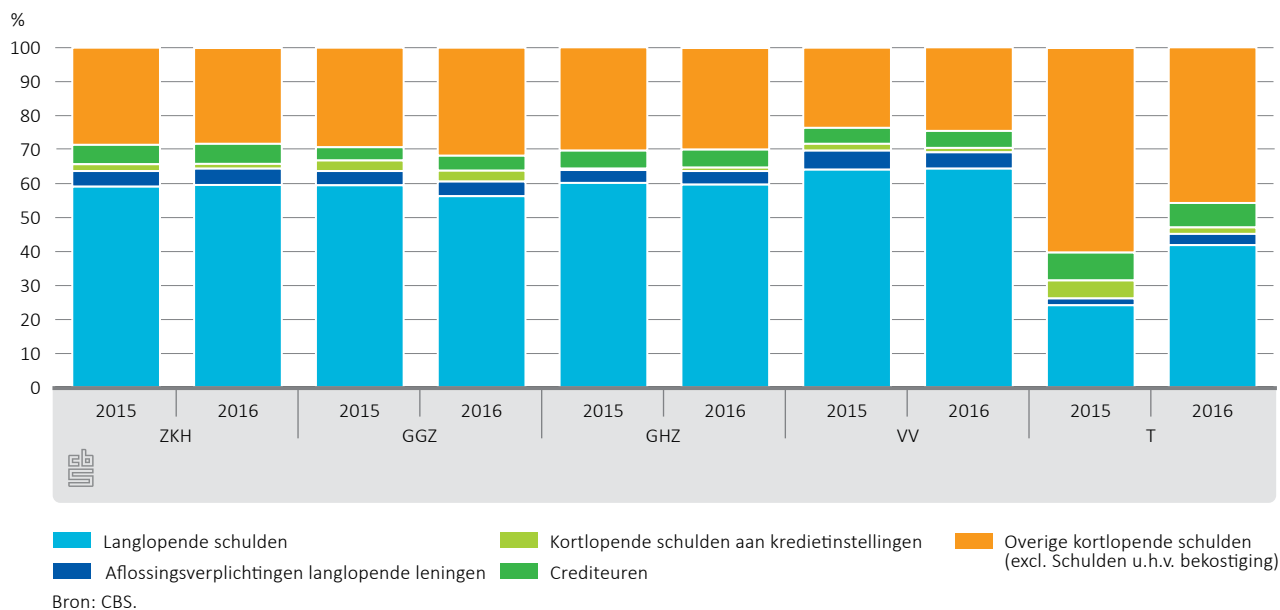
De opbouw binnen de kort- en langlopende leningen is zichtbaar in figuur 3.1.2. Voor de meeste sectoren varieert het aandeel langlopende leningen in 2016 van 56 tot 64 procent. Een uitzondering vormt de Thuiszorg met een kleiner aandeel van 42 procent in 2016. In alle sectoren, behalve de GGZ en Gehandicaptenzorg (GHZ) is het aandeel schulden aan kredietinstellingen afgenomen ten opzichte van 2015.

Het onderscheid tussen kort- en langlopende leningen ligt in de jaarrekening op 1 jaar. De langlopende leningen hebben een (resterende) looptijd van langer dan 1 jaar. De aflossingverplichtingen van langlopende leningen worden in de jaarrekening (en DigiMV) als afzonderlijke post opgenomen onder de kortlopende leningen. Deze leningen, die een oorspronkelijke looptijd hebben van langer dan één jaar, verschuiven het laatste jaar naar de kortlopende schulden. Deze aflossingverplichtingen worden door de zorgconcerns ook meegenomen in het 'overzicht langlopende leningen' in de jaarrekening.

De afgelopen jaren ontvingen zorginstellingen een gegarandeerde vergoeding voor hun kapitaallasten via het wettelijk budget. Tot de kapitaallasten worden financiële lasten, afschrijvingen en kosten van huur en lease van kapitaalgoederen gerekend. Vanaf 2012 moeten zorginstellingen integrale tarieven hanteren waarbij een vergoeding is inbegrepen

3.1.2 Procentuele verdeling langlopende en kortlopende schulden

voor de kapitaallasten. In combinatie met prestatiebekostiging loopt een zorginstelling hierdoor het risico dat kapitaallasten niet volledig worden gedekt als niet 100 procent van de geplande omzet wordt gehaald. Zie tabel 3.1.3 voor een overzicht van de kapitaallasten van zorgconcerns in 2016. Voor elke zorgsector bedraagt het aandeel van de financiële lasten (waarvan het merendeel rentelasten betreft) ongeveer 1,1 tot 1,9 procent van de totale lasten. Alleen bij de Thuiszorg ligt dit aandeel lager met 0,8 procent.

3.1.3 Kapitaallasten zorgconcerns, 2016

	Afschrijvingen	Huur	Financiële lasten	Subtotaal Kapitaallasten	Overige bedrijfslasten	Totale bedrijfslasten (incl. financiële lasten)
	mln euro					
Sector						
ZKH	1 649	151	497	2 297	24 442	26 739
GGZ	251	174	81	506	4 944	5 450
GHZ	424	372	98	894	7 831	8 725
VV	747	597	229	1 573	12 563	14 136
T	84	74	22	180	2 576	2 756
Totaal	3 155	1 368	927	5 450	52 356	57 806
	% aandeel					
Sector						
ZKH	6,2	0,6	1,9	8,6	91,4	100
GGZ	4,6	3,2	1,5	9,3	90,7	100
GHZ	4,9	4,3	1,1	10,2	89,8	100
VV	5,3	4,2	1,6	11,1	88,9	100
T	3,0	2,7	0,8	6,5	93,5	100
Totaal	5,5	2,4	1,6	9,4	90,6	100

Bron: CBS.

Kijkend naar het totale aandeel kapitaallasten in de totale bedrijfslasten van zorgconcerns, komt naar voren dat bij de VV-instellingen het aandeel kapitaallasten het grootst is en bij de thuiszorginstellingen het kleinst. Bij thuiszorginstellingen is het aandeel afschrijvingen in de totale bedrijfslasten het laagst. Bij de ziekenhuizen daarentegen het hoogst. De ziekenhuizen hebben een laag aandeel aan huur in de totale bedrijfslasten.

3.2 Representativiteit uitgevoerde analyse

De analyse is uitgevoerd op jaarrekeningen van 436 WLZ-zorgconcerns (GGZ, GHZ en VV en exclusief T). Deze WLZ-concerns uit de steekproef hebben gezamenlijk 24,8 miljard euro aan totale bedrijfsopbrengsten en vertegenwoordigen 86% van de totale bedrijfsopbrengsten van alle WLZ-concerns.

In tabel 3.2.1 is zichtbaar dat voor de meeste WLZ-sectoren van een voldoende groot aantal zorgconcerns leninggegevens beschikbaar zijn. Voor de GGZ en de GHZ is de respons voor wat betreft het aandeel instellingen lager, maar voor wat betreft het aandeel in de totale bedrijfsopbrengsten is de respons voldoende. Qua aantal zorgconcerns is de dekking ook bij de thuiszorg laag, maar qua aandeel eindstand goed. Dit komt doordat kleine thuiszorginstellingen veelal geen langlopende leningen hebben. In tabel 8.3 in de bijgaande tabellen worden de cijfers verder uitgesplitst naar grootteklasse van de totale bedrijfsopbrengsten. Op basis hiervan (tabellen 3.2.1 en 8.3) lijkt het goed mogelijk representatieve uitkomsten te publiceren over rentepercentages en rentelasten van WLZ-zorgconcerns.

3.2.1 Representativiteit sectoren in onderzoek, 2016

Zorgconcerns	Totaal bedrijfsopbrengsten					Totaal eindstand (restschuld) langlopende leningen, incl. aflossingsverplichtingen langlopende leningen			
	Leninggegevens uit Jaarrekening beschikbaar		Leninggegevens uit Jaarrekening beschikbaar		Leninggegevens uit Jaarrekening beschikbaar		Leninggegevens uit Jaarrekening beschikbaar		Totaal
	Geen leninggegevens beschikbaar	Totaal	Geen leninggegevens beschikbaar	Totaal	Geen leninggegevens beschikbaar	Totaal	Geen leninggegevens beschikbaar	Totaal	
	aantal		mln euro						
Sector									
ZKH	84	7	91	26 822	837	27 659	10 898	333	11 231
GGZ	55	71	126	4 835	716	5 551	1 700	111	1 811
GHZ	121	233	354	7 940	1 025	8 965	2 313	265	2 578
VV	260	156	416	11 982	2 306	14 288	5 081	457	5 538
T	34	403	437	1 942	821	2 763	439	12	451
WLZ (excl. T)	436	460	896	24 758	4 047	28 804	9 093	833	9 927
Totaal	554	870	1 424	53 522	5 705	59 226	20 430	1 178	21 609
	%								
Sector									
ZKH	92	8	100	97	3	100	97	3	100
GGZ	44	56	100	87	13	100	94	6	100
GHZ	34	66	100	89	11	100	90	10	100
VV	63	38	100	84	16	100	92	8	100
T	8	92	100	70	30	100	97	3	100
WLZ (excl. T)	49	51	100	86	14	100	92	8	100
Totaal	39	61	100	90	10	100	95	5	100

Bron: Jaarrekeningen 2016, CBS.

4. Lang krediet

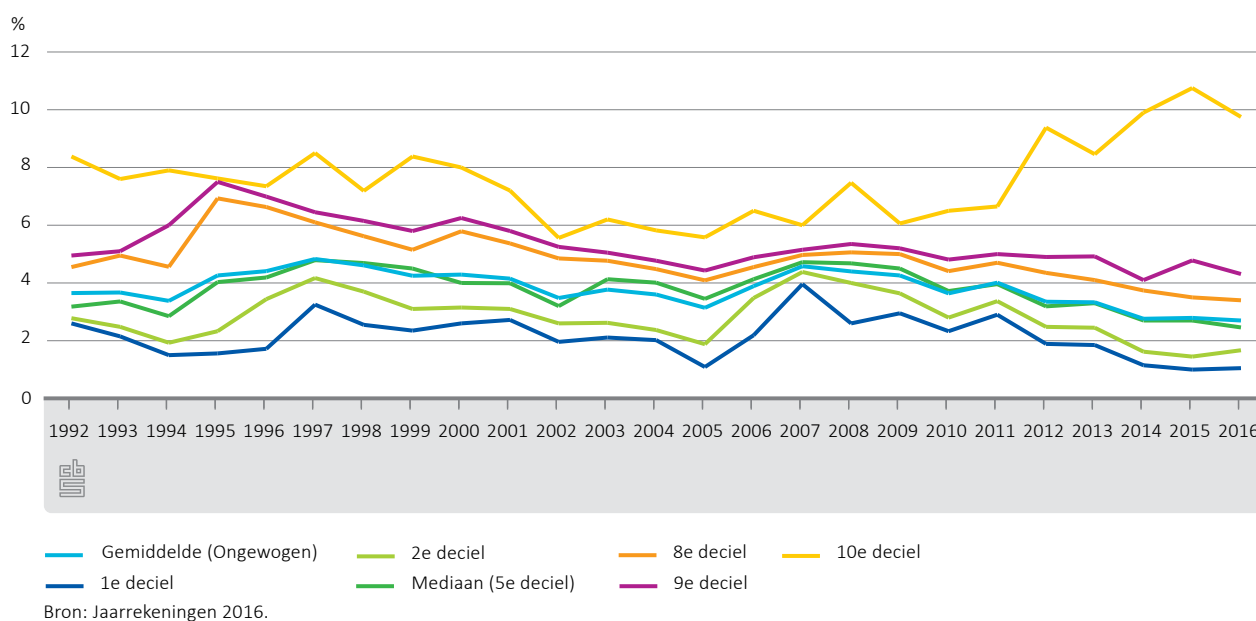
4.1 Spreiding van rente lang krediet

In onderstaande figuur zijn per jaar de gemiddelde rentepercentages weergegeven voor WLZ-zorgconcerns. In deze groep zijn de concerns met hoofdactiviteit ziekenhuiszorg en thuiszorg niet meegenomen.

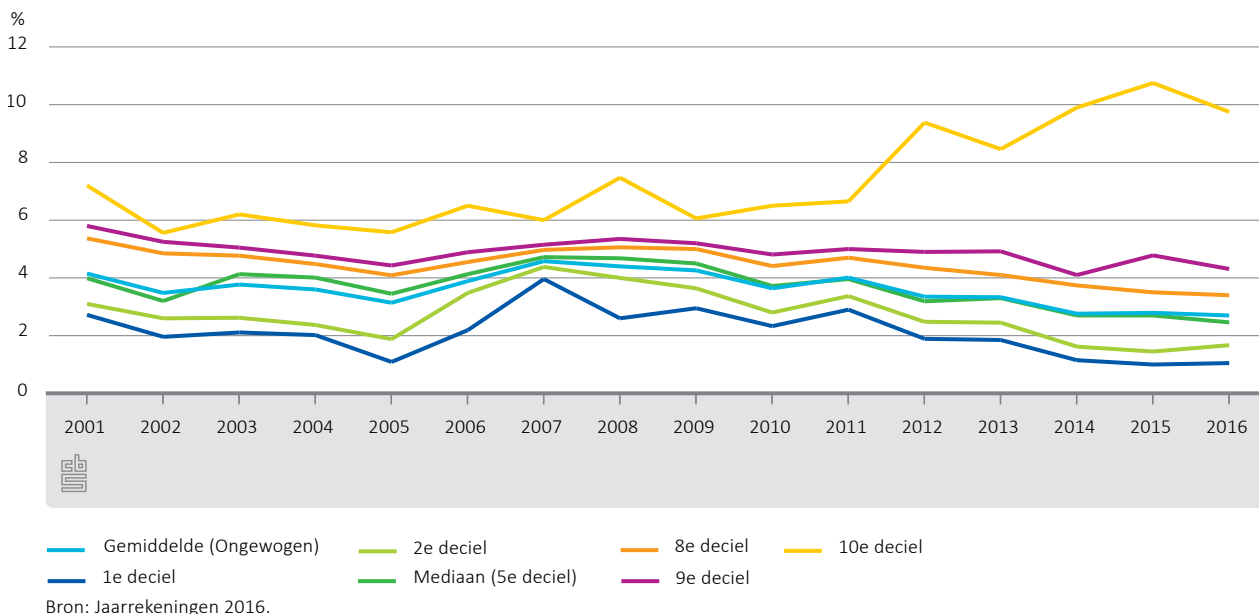
De rentepercentages zijn de werkelijke rentepercentages waarvoor zorgconcerns leningen hebben afgesloten. Deze zijn afkomstig uit het overzicht langlopende leningen uit de jaarrekeningen. In onderstaande figuren verwijzen de jaren langs de horizontale as naar de afsluitingsdata van de leningen (startdatum van de lening). Belangrijk daarbij op te merken is dat de figuren alleen gebaseerd zijn op leningen die zorgconcerns in 2016 in het overzicht langlopende schulden hebben beschreven. Dat zijn alle langlopende schulden inclusief de aflossingverplichtingen van langlopende leningen. In de jaarrekening en DigiMV worden deze aflossingverplichtingen van langlopende leningen onder de kortlopende schulden meegenomen.

Naast het ongewogen gemiddelde zijn tevens decielgroepen bepaald. Hiervoor is per jaar het totaal aan rentepercentages verdeeld in 10 gelijke groepen of decielen. Ieder deciel heeft betrekking op 10 procent van het aantal rentepercentages. Deciel 1 bevat het laagste 10 procent rentepercentage. De mediaan (5e deciel) heeft als voordeel boven het gemiddelde dat deze ongevoelig is voor extreme waarden. Deciel 10 toont het maximale rentepercentage.

4.1.1 Spreiding van rente uit jaarrekeningen 2016, WLZ-zorgconcerns (excl. T)

4.1.2 Spreiding van rente uit jaarrekeningen 2016, WLZ-zorgconcerns (excl. T)

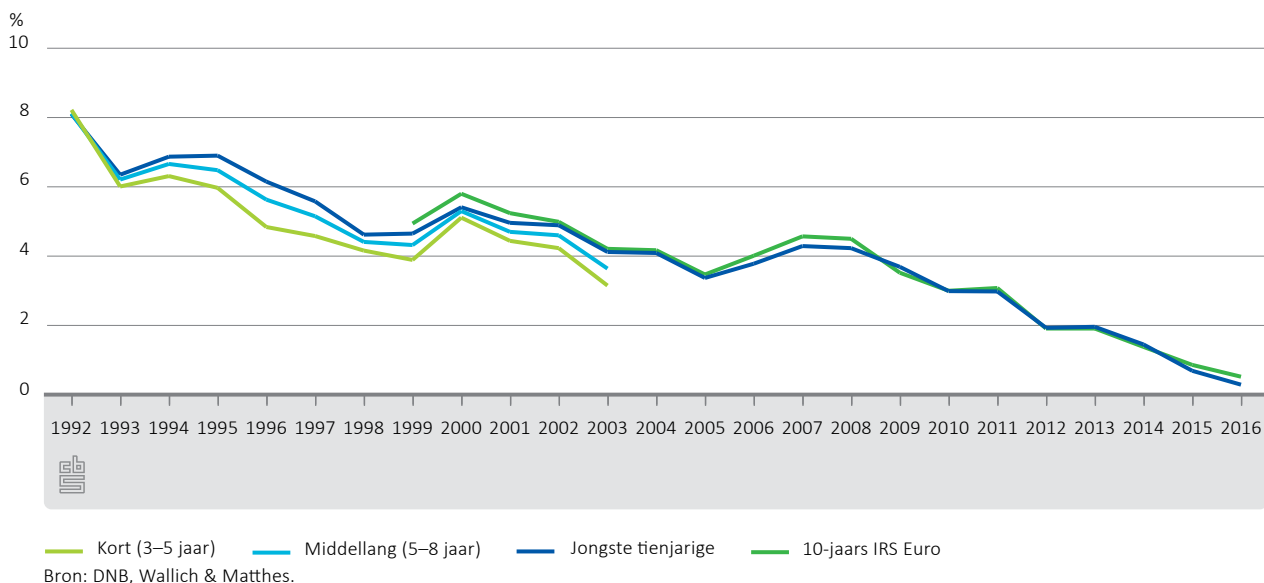

In bovenstaande figuren is duidelijk een grote spreiding tussen rentepercentages zichtbaar. In figuur 4.1.2 wordt op een recenter deel van de getoonde periode van figuur 4.1.1 ingezoomd. Van 2007 tot 2011 was de spreiding lager. Vanaf 2011 neemt de spreiding weer toe. Zie de laatste kolom van tabel 8.4 met cijfers over het interdeciel, d.w.z. het verschil tussen 1e en 9e deciel. Voor leningen afgesloten in 2016 was de rente behorende bij de 1e decielgroep 1,05 procent en die bij de 9e decielgroep 4,31 procent.

4.2 Kapitaalmarktrente

In figuur 4.2.1 is zichtbaar dat de kapitaalmarktrente, gemeten aan de hand van die van de jongste tienjarige staatslening, sinds 1992 met een hoge waarde van meer dan 8 procent

4.2.1 Rente staatsleningen en 10 jaars IRS Euro

gestaag is gedaald naar 0,69 procent in 2015 en 0,29 procent in 2016. In de jaren rond 1992 lagen de rentes van de korte, middellange en de tienjarige staatsleningen zeer dicht bij elkaar. Vanaf 1994 zijn de verschillen groter en komen deze in 2000 tijdelijk weer bij elkaar te liggen. Naast de staatslening is ook het rentetarief van de 10-jaars Interest Swap Rate (IRS) gegeven. Deze tarieven liggen tot 2010 iets boven die van de 10-jarige staatslening, na 2010 een fractie eronder. In 2015 en 2016 is de IRS weer iets hoger dan het rentepercentage van de 10-jarige staatslening.

4.3 Rente lang krediet naar sector

De mediane rente waarvoor zorginstellingen leningen hebben afgesloten ligt voor de jaren na 2001 dicht bij de kapitaalmarktrente van de 'jongste tienjarige staatslening'. Van de leningen die voor 1997 zijn afgesloten liggen de door zorgconcerns overeengekomen rentepercentages ver onder de kapitaalmarktrente. Voor de jaren na 2006 wordt de afstand tussen de afgesloten rentepercentages en de kapitaalmarktrente steeds iets groter. Hierbij liggen de afgesloten rentepercentages boven de kapitaalmarktrente. Zie onderstaande figuren. In figuur 4.3.2 wordt ingezoomd op de jaren 1992–2016.

Met ingang van het jaar 1996 is een begin gemaakt met de geleidelijke invoering van de rentenormering voor zorginstellingen. In 2005 is de laatste sector (Verpleging & Verzorging) voor de bepaling van de rentevergoeding volledig genormeerd. Voor de Thuiszorginstellingen geldt een afwijkende bekostigingssystematiek. Voor de invoering van de rentenormering waren de rentelasten volledig nacalculeerbaar.

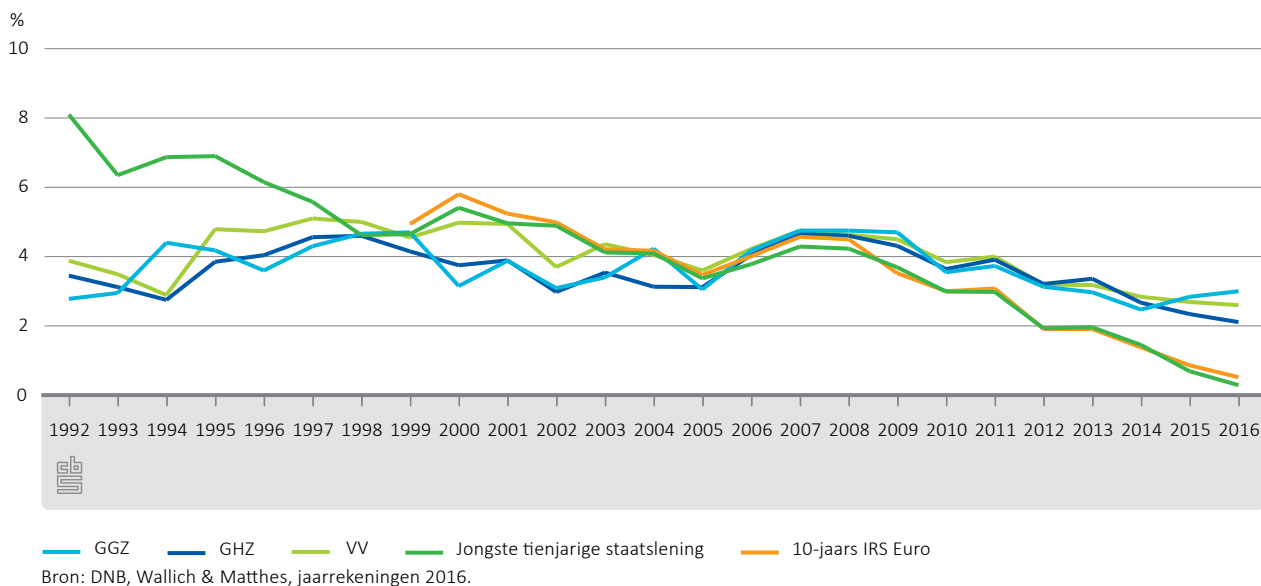
Het systeem van rentenormering geeft de zorginstellingen de mogelijkheid om bij gunstig afgesloten rentepercentages een financieel voordeel te behalen, wanneer de afgesloten werkelijke rente onder de normrente ligt. Daarentegen kan de door zorginstellingen overeengekomen rente ook boven de normrente liggen en dus tot een financieel nadeel leiden.

Voor de jaren voor 1997 is een groot verschil zichtbaar tussen de werkelijk betaalde rente en de kapitaalmarktrente. Uit studie van enkele jaarrekeningen uit eerdere jaren (o.a. 2004 en 2005) komt naar voren dat na oprichting van het Waarborgfonds voor de zorgsector in 1999, zorginstellingen diverse leningen opnieuw met borging hebben afgesloten tegen een veel gunstiger rentepercentage. Vermoedelijk zijn de lage rentepercentages in vergelijking tot de kapitaalmarktrente na 1997 deels het gevolg van deze wijzigingen in de leningenportefeuilles door de zorgconcerns.

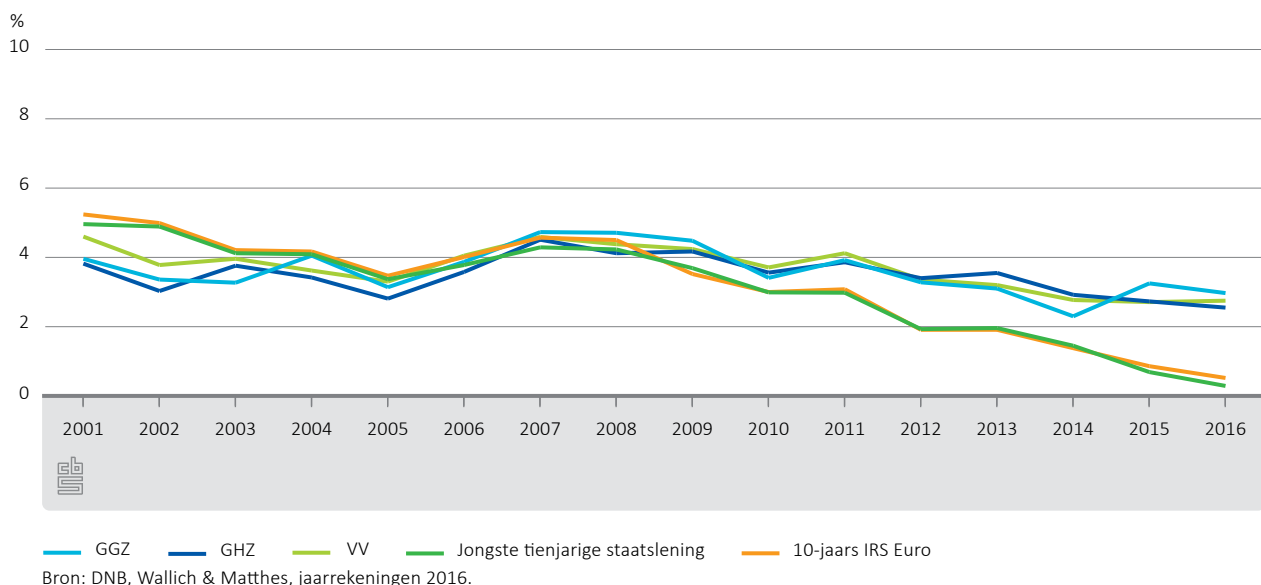
Overeenkomstig de kapitaalmarktrente is het mediane rentepercentage voor WLZ-instellingen vanaf 2007 sterk gedaald. Het mediane rentepercentage voor de WLZ-instellingen gezamenlijk bedraagt in 2016 2,46%. In 2016 ligt het mediane rentepercentage voor de GGZ veel hoger, voor VV iets hoger en voor GHZ lager dan het niveau van de totale WLZ.

Zoals uit tabellen 8.6 en 8.7 volgt, is het gemiddeld over de jaren 1992 tot en met 2016 afgesloten rentepercentage bij de sectoren GHZ en GGZ over het algemeen het laagste. De gemiddeld afgesloten rentepercentages van VV liggen hoger. De verschillen worden in de loop van de tijd wel kleiner en na 2012 zijn de percentages van VV niet meer de hoogste. In 2016 is het gemiddeld afgesloten rentepercentage bij de sector GGZ hoger dan die van de GHZ en VV.

4.3.1 Mediane rente uit jaarrekeningen 2016 en kapitaalmarktrente

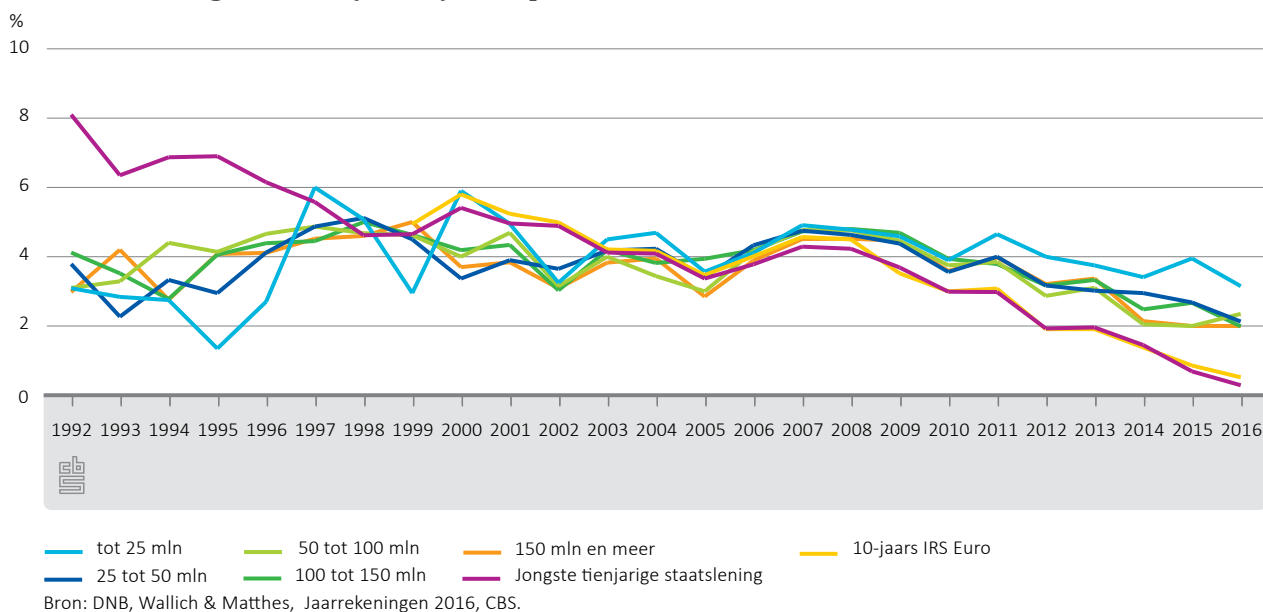
4.3.2 Mediane rente uit jaarrekeningen 2016 en kapitaalmarktrente

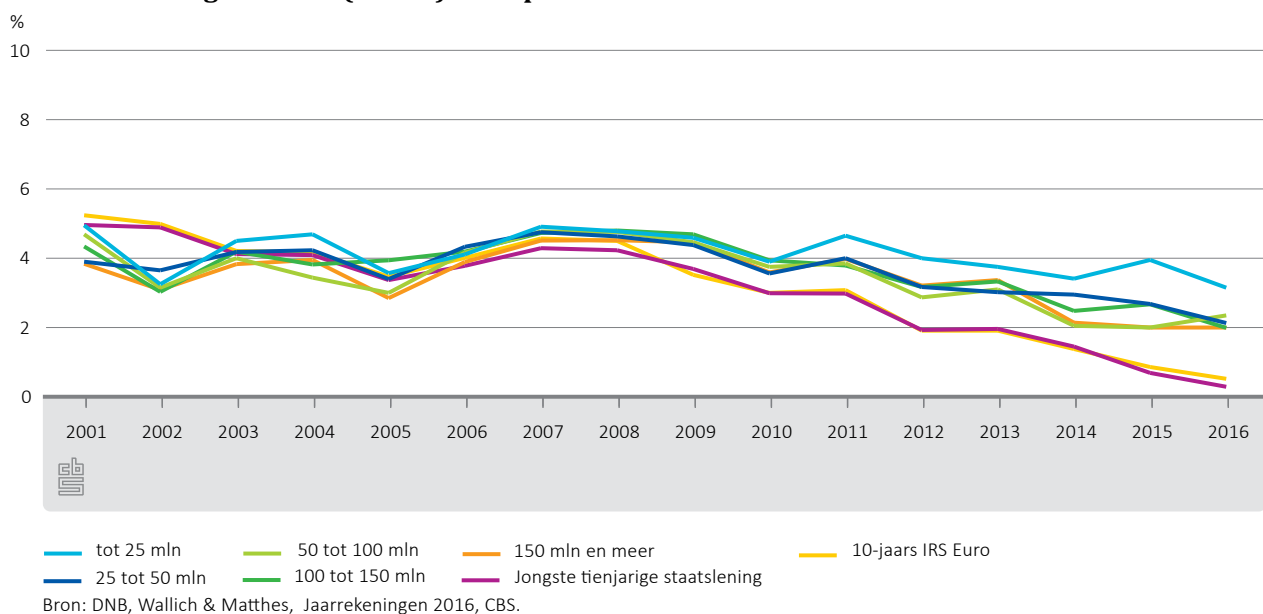
4.4 Rente lang krediet naar grootteklasse totale bedrijfsopbrengsten

Ook is gekeken naar de relatie tussen de grootte van de bedrijfsopbrengsten van het zorgconcern en de rentepercentages van de afgesloten leningen. In figuren 4.4.1 en 4.4.2 is voor WLZ-zorgconcerns (exclusief Thuiszorg (T)) de mediane rente voor de jaren 1992–2016 respectievelijk de jaren 2001–2016 getoond. Hierbij zijn de concerns in vijf groepen verdeeld naar grootte van de totale bedrijfsopbrengsten. Uit de figuren volgt dat er geen duidelijke relatie zichtbaar is tussen de grootte van de bedrijfsopbrengsten en het rentepercentage. Wel is zichtbaar dat voor een aantal jaren de kleine zorgconcerns, met bedrijfsopbrengsten kleiner dan 25 miljoen euro, iets hogere rentes hebben afgesloten dan de overige zorgconcerns. Voor de jaren 1992 tot en met 2016 als geheel, komt hetzelfde beeld naar voren.

4.4.1 Mediane rente uit jaarrekeningen 2016 naar grootteklasse van de totale bedrijfsopbrengsten, WLZ-zorgconcerns (excl. T) en kapitaalmarktrente

4.4.2 Mediane rente uit jaarrekeningen 2016 naar grootteklasse van de totale bedrijfsopbrengsten, WLZ-zorgconcerns (excl. T) en kapitaalmarktrente

4.5 Rente lang krediet naar looptijd van de lening

De gemiddelde rente van leningen met een looptijd van 5 tot 10 jaar bedraagt 3,08 procent voor WLZ-zorgconcerns (excl. Thuiszorg), terwijl bij leningen met een looptijd van 40 jaar of hoger de gemiddelde rente gelijk is aan 3,98 procent. Opvallend is dat de gemiddelde rente voor leningen met een looptijd minder dan 5 jaar relatief hoog is met een gemiddelde rente van 5,10 procent. Bij de sectoren GGZ, GHZ en VV en de WLZ als totaal stijgt veelal het rentepercentage mee met de lengte van de oorspronkelijke looptijd van de leningen.

Hierbij kan worden opgemerkt dat de begindatum van de huidige rentevastperiode van de lening meer bepalend lijkt voor het gemiddelde rentepercentage, dan de totale looptijd van de lening. De begindatum van de huidige rentevastperiode wordt door de meeste zorginstellingen echter niet toegevoegd aan het overzicht langlopende leningen in de jaarrekening en daarom is het niet mogelijk om deze gegevens toe te voegen aan tabel 4.5.1.

4.5.1 Rente en restschuld eind 2016 uit jaarrekeningen naar oorspronkelijke looptijd¹⁾

Oorspronkelijke looptijd in jaren	Gemiddelde rente (ongewogen)	Mediane rente	Restschuld eind 2016	
	%		mln euro	% aandeel
GGZ				
minder dan 5	3,11	3,00	57	4
5 tot 10	3,43	2,90	37	2
10 tot 20	3,51	3,30	312	21
20 tot 30	3,71	3,68	442	29
30 tot 40	3,69	3,78	473	31
40 en meer	3,71	3,95	196	13
niet bekend	5,00	5,00	0	0
subtotaal	3,65	3,68	1 518	100
GHZ				
minder dan 5	5,61	5,00	1	0
5 tot 10	3,46	2,57	30	1
10 tot 20	3,51	3,52	461	21
20 tot 30	3,46	3,66	687	31
30 tot 40	3,48	3,69	763	35
40 en meer	3,79	4,02	248	11
niet bekend	2,53	3,00	1	0
subtotaal	3,55	3,66	2 191	100
VV				
minder dan 5	5,19	5,00	3	0
5 tot 10	2,68	2,36	74	2
10 tot 20	3,51	3,70	860	21
20 tot 30	4,00	4,25	1 138	27
30 tot 40	3,87	4,05	1 341	32
40 en meer	4,13	4,25	701	17
niet bekend	4,86	3,85	27	1
subtotaal	3,85	4,00	4 144	100
Totaal WLZ (excl. TZ)				
minder dan 5	5,10	4,83	61	1
5 tot 10	3,08	2,60	141	2
10 tot 20	3,51	3,59	1 633	21
20 tot 30	3,80	3,98	2 266	29
30 tot 40	3,71	3,90	2 578	33
40 en meer	3,98	4,07	1 146	15
niet bekend	3,73	3,00	28	0
totaal	3,94	4,01	7 853	100

Bron: Jaarrekeningen 2016.

¹⁾ Uitzonderd leningen afgesloten voor 1992.

4.6 Rente lang krediet naar solvabiliteit, weerstandsvermogen en rentabiliteit

Met behulp van een regressie-analyse is gekeken of er een duidelijk verband is tussen een aantal variabelen van het zorgconcern en de rentepercentages waarvoor leningen zijn afgesloten. Bij iedere analyse is per sector de determinatie-coëfficiënt (R2) en de significantie bepaald. De R2 is de determinatie-coëfficiënt en geeft het percentage verklaarde variantie weer. Een R2 van 0,394 betekent dat 39,4 procent van de variantie in de rente wordt verklaard door de onderzochte variabele. Voor de significantie geldt dat wanneer de significantie onder de 0,05 blijft, verondersteld kan worden dat de uitkomst niet door toeval is ontstaan.

Regressie-analyses zijn uitgevoerd voor de volgende verklarende variabelen: solvabiliteit, weerstandsvermogen en rentabiliteit. Voor de meeste van de hiervoor genoemde variabelen, over 2016, geldt dat deze vooral voor de in de laatste jaren afgesloten leningen van invloed kunnen zijn. Daarom is de analyse uitgevoerd op alle in 2016 afgesloten leningen, omdat het effect naar verwachting daar het sterkst zal zijn. Maar ook zijn de analyses uitgevoerd op alle zowel in 2015 als 2016 afgesloten leningen. De solvabiliteit is bepaald als het totaal eigen vermogen gedeeld door het balanstotaal. Het weerstandsvermogen is bepaald als het totaal eigen vermogen gedeeld door de totale bedrijfsopbrengsten. De rentabiliteit is bepaald als het bedrijfsresultaat gedeeld door de totale bedrijfsopbrengsten.

4.6.1 Regressie-analyse naar effect van variabele 2016 op werkelijke rente 2015 en 2016 uit jaarrekeningen 2016

Leningen afgesloten in...

	2016			2015 en 2016		
	Aantal leningen	R2	Significantie	Aantal leningen	R2	Significantie
Solvabiliteit						
ZKH	101	0,089	<0,01	193	0,033	<0,05
GGZ	13	0,122	NS	35	0,119	<0,05
GHZ	59	0,592	0,00	105	0,420	0,00
VV	87	0,008	NS	176	0,010	NS
Weerstandsvermogen						
ZKH	101	0,069	<0,01	193	0,007	NS
GGZ	13	0,054	NS	35	0,066	NS
GHZ	59	0,270	0,00	105	0,221	0,00
VV	87	0,118	<0,01	176	0,095	0,00
Rentabiliteit						
ZKH	101	0,000	NS	193	0,012	NS
GGZ	13	0,004	NS	35	0,011	NS
GHZ	59	0,304	0,00	105	0,145	0,00
VV	87	0,021	NS	176	0,128	0,00

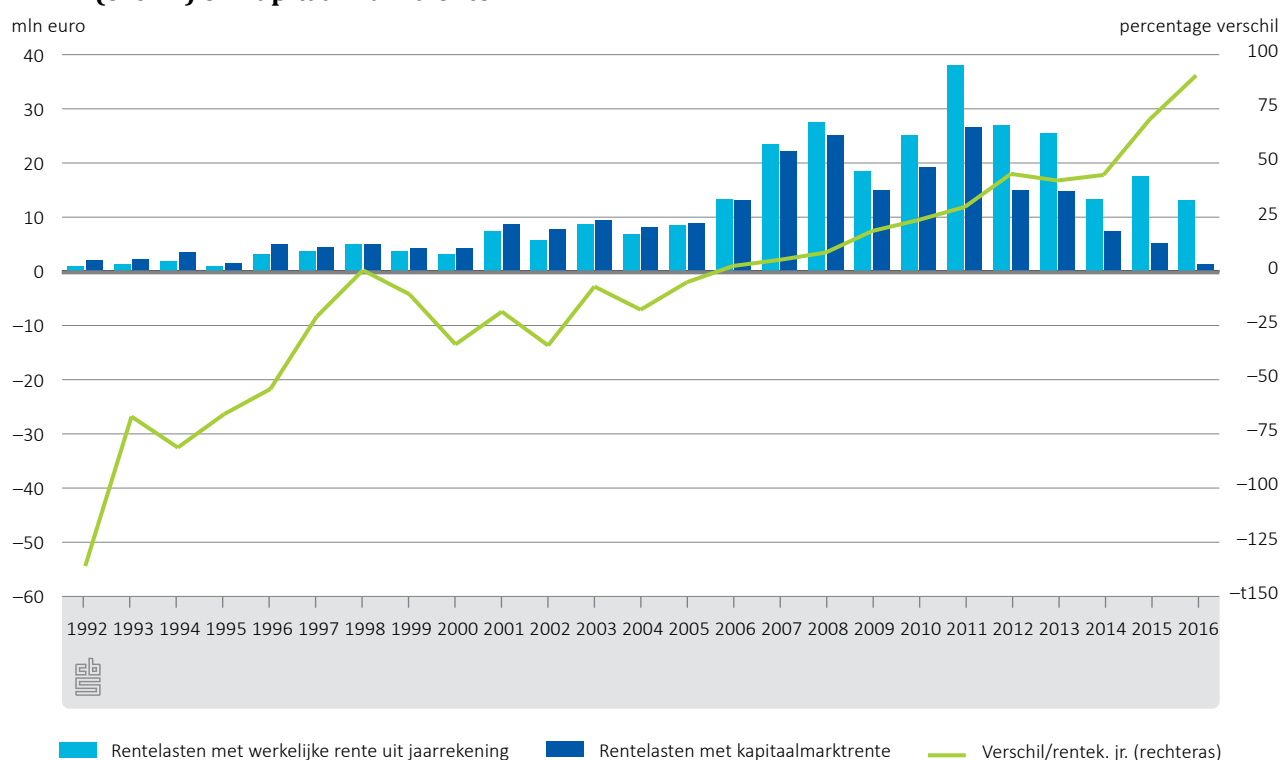
Bron: Jaarrekeningen 2016, CBS.

NS = Niet Significant.

Uit de resultaten van de analyse voor leningen afgesloten in 2016 afzonderlijk volgt dat er significantie zichtbaar is bij de GHZ voor solvabiliteit, rentabiliteit en weerstandsvermogen. De significantie is 0,00. Bij ZKH is een significantie zichtbaar voor solvabiliteit en weerstandsvermogen. Ook voor VV is in 2016 een significantie zichtbaar voor weerstandsvermogen. Voor de analyse voor leningen afgesloten in zowel 2015 als 2016 is bij GHZ ook voor solvabiliteit, weerstandsvermogen en rentabiliteit een significant effect (de significantie is 0,00). Bij VV is significantie zichtbaar voor weerstandsvermogen en rentabiliteit (significantie is ook 0,00) en voor ZKH en GHZ is significantie zichtbaar voor solvabiliteit, met een significantie < 0,05.

4.7 Rentelasten lang krediet

4.7.1 Rentelasten lang krediet: werkelijke rente uit jaarrekeningen 2016 voor WLZ-zorgconcerns (excl. T) en kapitaalmarktrente

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016.

Verschillende rentepercentages leiden bij gelijke restschulden tot verschillende rentelasten. Gekeken is naar de omvang van de rentelasten van langlopende leningen op basis van de werkelijke rente en op basis van de 'jongste tienjarige staatslening'. Hiervoor zijn de restschulden van alle beschikbare leningen vermenigvuldigd met beide rentepercentages. In figuur 4.7.1 zijn van de beschikbare leninggegevens uit de jaarrekeningen de rentelasten zichtbaar per jaar van afsluiting. De totaalbedragen in deze figuur betreffen alleen leningen met een restschuld eind 2016 of die in 2016 zijn afgelost. De totalen zijn niet opgehoogd tot het populatietotaal uit de statistiek Zorginstellingen van het CBS. Zie daarvoor tabel 8.11.

De getrokken lijn in figuur 4.7.1 geeft het procentuele verschil weer tussen berekende kosten op basis van de werkelijke rentepercentages uit de jaarrekeningen en op basis van de kapitaalmarktrente, ten opzichte van de berekende werkelijke rentelasten.

Zoals ook uit de figuren van paragraaf 4.3 naar voren komt verschillen de werkelijke rentepercentages en die van de 'jongste tienjarige staatslening' veel van elkaar in de jaren voor 1997. In de jaren na 1997 zijn die verschillen veel kleiner. Dit resulteert ook in een verschil in rentelasten. Dat verschil is vóór 1997 procentueel gezien veel groter dan voor de jaren na 1997 (met uitzondering van het jaar 2000). Vanaf 2007 loopt het verschil weer op.

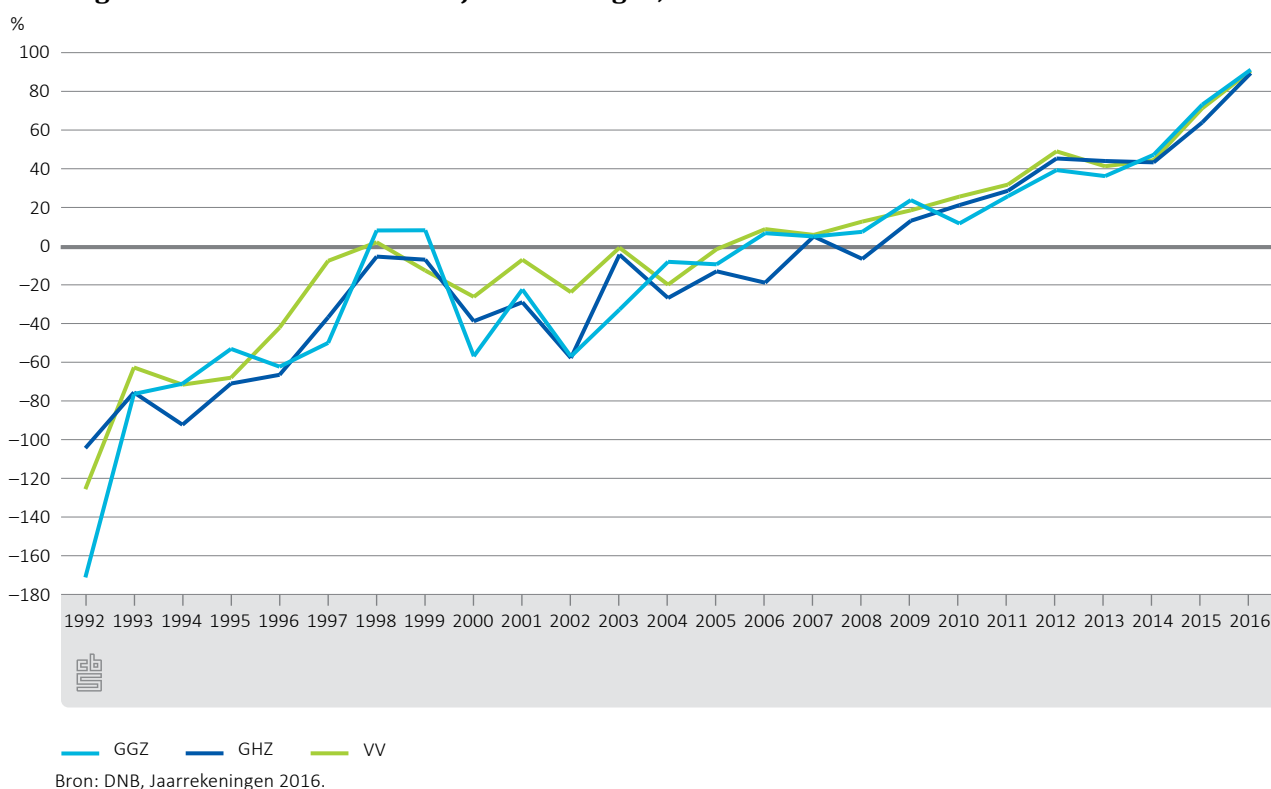
De daling van de totale rentekosten in 2009 is het gevolg van een lagere omvang van in 2009 afgesloten leningen uit de beschikbare jaarrekeningen. Deze daling is vooral zichtbaar bij de GGZ, maar ook bij de GHZ en VV. Vanaf 2009 tot 2011 stijgen de totale rentekosten weer ieder jaar ten opzichte van het voorgaande jaar.

Voor de jaren na 2011 is weer een daling van de omvang van afgesloten leningen zichtbaar. In 2012 neemt de omvang bij de GGZ echter sterk toe, maar daalt in 2013 om daarna weer aanzienlijk te stijgen en in 2016 te dalen. Bij de GHZ is in 2015 en 2016 een flinke stijging van de omvang van afgesloten leningen zichtbaar. Bij de VV is sprake van een lichte daling in 2015 en 2016.

In de jaren tussen 1999 tot 2004 zien we een sterke schommeling van het procentuele verschil in rentekosten tussen -7 en -34 procent. Na 2006 zijn de rentelasten uit de jaarrekeningen ieder jaar hoger dan de rentelasten berekend met de kapitaalmarktrente.

De in figuur 4.7.1 getoonde lijn met het procentuele verschil tussen de rentelasten voor alle WLZ-concerns (in de steekproef), is in figuur 4.7.2 uitgesplitst naar sector.

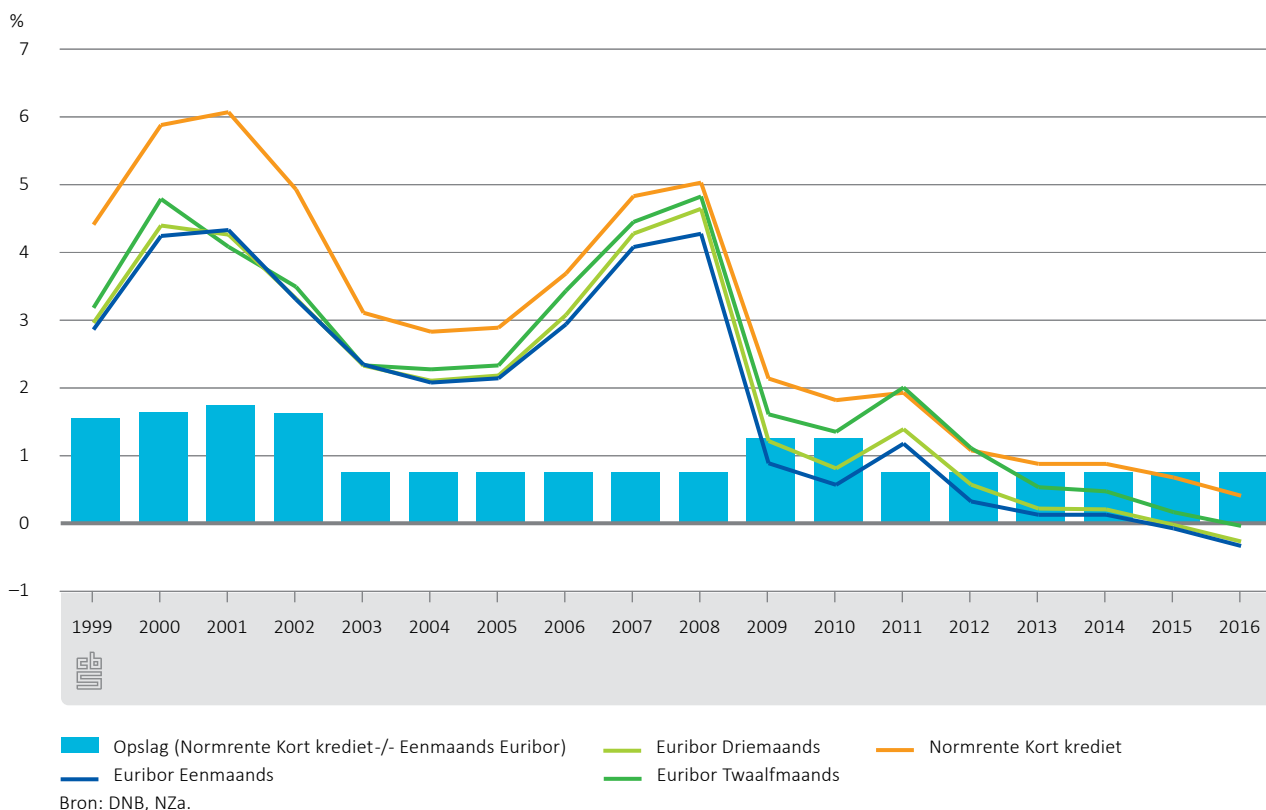
4.7.2 Procentueel verschil berekende rentelasten (jaarrekening en jongste tienjarige staatslening) gedeeld door rentelasten uit jaarrekeningen, naar sector

De niet opgehoogde rentelasten van langlopende leningen op basis van de werkelijke rente uit de jaarrekeningen 2016 over de jaren 1992 tot en met 2016 zijn gelijk aan 303,7 miljoen euro voor WLZ-zorgconcerns (exclusief thuiszorginstellingen). Dat is hoger dan de berekende rentelasten op basis van de kapitaalmarktrente, ter grootte van 239,9 miljoen euro. In het eerste rapport op basis van jaarrekeningen 2007 lagen de totale werkelijke rentelasten nog onder de totale rentelasten op basis van kapitaalmarktrente. Sinds 2006 zijn de werkelijke rentelasten ieder jaar groter dan de rentelasten op basis van kapitaalmarktrente. Dit resulteert nu in totaal hogere werkelijke rentelasten over de afgelopen 25 jaar in vergelijking tot de rentelasten op basis van de kapitaalmarktrente. Zie voor de berekende rentelasten per sector tabel 8.10.

5. Kort krediet

5.1 Geldmarktrente en normrente van de NZa voor kort krediet

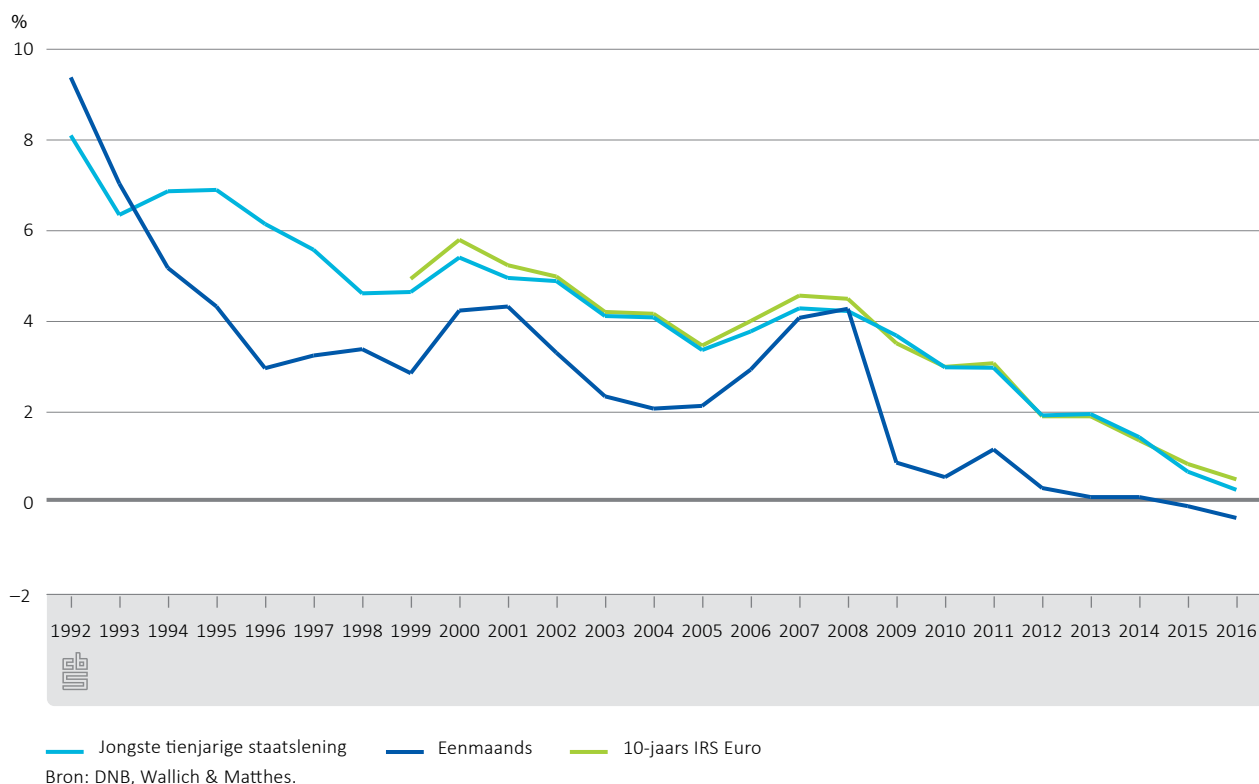
De normrente van de NZa voor kort krediet wordt jaarlijks vastgesteld en gebruikt voor het berekenen van de aanvaardbare rentelasten van kort krediet. De normrente bestaat uit twee delen: de basisrente en een renteopslag. Met ingang van 2003 is de basisrente gelijk aan het jaargemiddelde van het Euribortarief voor 1 maand. Tot en met 2002 werd de basisrente door de NZa gebaseerd op het jaargemiddelde van de basisrente van de grote Nederlandse Handelsbanken. De renteopslag tot en met 2002 varieerde tussen 1,55% en 1,74% en van 2003 tot en met 2008 en 2011 tot en met 2016 is de renteopslag 0,75%. In 2009 en 2010 is de

normrente met een extra opslag van 0,5% opgehoogd. Dit in verband met de kredietcrisis en de door kredietverschaffers gehanteerde liquiditeitstoelagen. (bron: NZa).

Bij vrijwel alle rentevoeten is zichtbaar dat deze in 2011 voor één jaar zijn toegenomen, maar daarna verder dalen.

Uit figuur 5.2 blijkt dat de korte-termijnrente in de meeste jaren lager ligt dan de lange termijnrente.

5.2 Rente Euribor (tot 1999 Aibor) Eenmaands, Jongste tienjarige staatslening en 10-jaars IRS Euro

6. Conclusies

Op basis van de overzichten van langlopende leningen uit de representatieve steekproef van jaarrekeningen 2016 is de ontwikkeling in de afgelopen twintig jaar geschetst van de werkelijke rentepercentages en rentelasten. Verder is het verschil bekeken tussen de werkelijke rente en de kapitaalmarktrente. De WLZ-concerns uit de steekproef hebben gezamenlijk 24,8 miljard euro aan totale bedrijfsopbrengsten en vertegenwoordigen 86% van de totale bedrijfsopbrengsten van alle WLZ-concerns.

De rentepercentages waarvoor zorgconcerns langlopende leningen afsluiten verschillen sterk. De spreiding van de rente is sinds de introductie van de rentenormering in 1996 minder groot.

Voor leningen afgesloten in 2016 was de rente behorende bij de 1e decielgroep 1,05 procent en die bij de 9e decielgroep 4,31 procent. Verder blijkt dat de afgesloten mediane rente in 2016 verder is gedaald.

Vanaf 1997 is het verschil tussen de mediaan van de afgesloten rente en de kapitaalmarktrente gering. Voor de jaren na 2004 wordt de afstand tussen de afgesloten rentepercentages en de kapitaalmarktrente steeds iets groter. Hierbij liggen de afgesloten rentepercentages boven de kapitaalmarktrente.

Tussen afgesloten rentepercentages en sector is geen duidelijk verband zichtbaar. Ook is er geen duidelijke relatie met de grootteklasse van de totale bedrijfsopbrengsten. Wel is zichtbaar dat voor een aantal jaren de kleine zorgconcerns, met bedrijfsopbrengsten kleiner dan 25 miljoen euro, leningen met iets hogere rentes hebben afgesloten dan de overige zorgconcerns.

In de uitkomsten van dit onderzoek lijkt de looptijd in jaren van de lening niet direct van invloed op het gerealiseerde rentepercentage. De kapitaalmarktrente in een bepaald jaar lijkt van grotere invloed. De gemiddelde rente van leningen met een looptijd van 5 tot 10 jaar bedraagt 3,08 procent voor WLZ-zorgconcerns (excl. Thuiszorg), terwijl bij leningen met een looptijd van 40 jaar of hoger de gemiddelde rente gelijk is aan 3,98 procent. Opvallend is dat de gemiddelde rente voor leningen met een looptijd minder dan 5 jaar relatief hoog is met een gemiddelde rente van 5,1 procent. Bij de sectoren GGZ, GHZ en VV en de WLZ als totaal stijgt veelal het rentepercentage mee met de lengte van de oorspronkelijke looptijd van de leningen.

Uit de regressie-analyse voor leningen afgesloten in 2016 afzonderlijk volgt dat significantie zichtbaar is bij Gehandicaptenzorg voor solvabiliteit, rentabiliteit en weerstandsvermogen. Voor solvabiliteit en weerstandsvermogen is er geen significant effect op de rente. Bij Ziekenhuiszorg is een significantie zichtbaar voor solvabiliteit en weerstandsvermogen. Ook voor Verpleging en verzorging is in 2016 een significantie zichtbaar voor weerstandsvermogen. Voor de analyse voor leningen afgesloten in zowel 2015 als 2016 is bij Gehandicaptenzorg ook voor solvabiliteit, weerstandsvermogen en rentabiliteit een significant effect. Bij Verpleging en verzorging is significantie zichtbaar voor weerstandsvermogen en rentabiliteit en voor ZKH en GHZ is significantie zichtbaar voor solvabiliteit.

De niet opgehoogde rentelasten van langlopende leningen op basis van de werkelijke rente uit de jaarrekeningen 2016 over de jaren 1992 tot en met 2016 zijn gelijk aan 303,7 miljoen euro voor WLZ-zorgconcerns (exclusief thuiszorginstellingen). Dat is hoger dan de berekende rentelasten op basis van de kapitaalmarktrente, ter grootte van 239,9 miljoen euro. In het eerste rapport op basis van jaarrekeningen 2007 lagen de totale werkelijke rentelasten nog onder de totale rentelasten op basis van kapitaalmarktrente. Sinds 2006 zijn de werkelijke rentelasten ieder jaar groter dan de rentelasten op basis van kapitaalmarktrente.

7. Begrippen en afkortingen

ABR – Algemeen bedrijfsregister van het CBS, gebaseerd op het Handelsregister van de Kamers van Koophandel.

Aflossingsverplichtingen langlopende leningen – Totaal leningen met oorspronkelijke looptijd van meer dan één jaar, en een resterende looptijd van minder dan één jaar.

Afschrijvingen – De waardevermindering van duurzame productiemiddelen, zoals machines, gebouwen, vervoermiddelen en software, als gevolg van normale slijtage en voorzienbare economische veroudering.

Aibor – Voorloper van Euribor. Aibor was tot 1 januari 1999 de rente waartegen een aantal banken elkaar afrekenden.

AWBZ – Algemene Wet Bijzondere Zorgkosten – Tot 2015 de wettelijke verzekering voor de kosten van langdurige zorg aan mensen met een ernstige beperking door ouderdom, een chronische ziekte, een handicap of langdurige psychische problemen. Iedereen die in Nederland woonde of werkte was automatisch verzekerd voor deze zorg. Vanaf 1 januari 2015 is de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten vervangen door de Wet Langdurige Zorg (WLZ).

Crediteuren – Openstaande rekeningen voor geleverde producten of diensten die nog betaald moeten worden door de zorginstelling.

Euribor – Euro Interbank Offered Rate. Euribor is het rentetarief waartegen een groot aantal Europese banken elkaar leningen in euro's verstrekt. Binnen Euribor zijn er diverse rentetarieven, met verschillende looptijd. O.a. eenmaands, driemaands, twaalfmaands. (bron: HomeFinance.nl)

Financiële lasten – Rentelasten, de kosten van leningen, het verlies op deelnemingen en het verlies op beleggingen.

Financieringsoverschot – Schulden uit hoofde van financieringsoverschot. Het financieringsverschil is het geaccumuleerde verschil tussen het wettelijk vastgestelde jaarlijkse budget voor AWBZ- en Zvw-zorg en de daarop ontvangen vergoedingen. In het geval van een negatief financieringsverschil (oftewel meer ontvangen dan volgens het budget vastgesteld) is sprake van een schuld genaamd 'financieringsoverschot'.

GGZ – Geestelijke gezondheidszorg (inclusief verslavingszorg): Psychiatrische ziekenhuizen, Riagg's, RIBW's en geïntegreerde instellingen. Vanaf 2015 wordt uitsluitend de populatie geestelijke gezondheidszorg met overnachting gevolgd.

GHZ – Gehandicaptenzorg: dagverblijven en tehuizen.

Geldmarktrente – Rente op leningen/beleggingen met een relatief korte looptijd (1 tot 12 maanden).

IRS – Interest Rate Swap, een ruiltransactie die geschiedt op een (internationale) financiële markt, waarbij partijen de rentebetalingen gedurende de looptijd, of een deel van de looptijd, tegen elkaar ruilen. Na het verstrijken van deze tijd worden ze weer teruggenomen, zodat bijvoorbeeld het koersrisico wordt uitgesloten en beide partijen kunnen profiteren van een comparatief voordeel dat een van de partijen geniet.

Jongste tienjarige staatslening – Volledige naam is ‘kapitaalmarktrente van de jongste 10-jarige staatslening’. Dit is de gemiddelde kapitaalmarktrentevoet, afgemeten aan het rendement op de jongste tienjarige staatslening (bron: DNB).

Kapitaalmarkt – Onder de kapitaalmarkt wordt de markt verstaan waarop waardepapieren verhandeld worden met een looptijd van meer dan 1 jaar.

Kapitaalmarktrente – Lange rente.

Kapitaallasten – Som van de afschrijvingen, kosten van huur en lease van kapitaalgoederen en financiële lasten.

Kortlopende schulden – Verplichtingen die in het komende boekjaar moeten worden nagekomen (exclusief schulden uit hoofde van bekostiging).

Kortlopende schulden aan kredietinstellingen – Verplichtingen bij kredietinstellingen. Een kredietinstelling is een bedrijf met rechtspersoonlijkheid dat zich hoofdzakelijk bezig houdt met financiële bemiddeling, dat wil zeggen het aantrekken, omzetten en uitzetten van financiële middelen.

Langlopende schulden – Verplichtingen die voor een periode langer dan een jaar zijn aangegaan en waarvan de omvang vaststaat.

Nominale rente – De marktrente, die wordt gevormd door de reële rente en het verdisconteerde inflatiepercentage.

Normrente – Door de NZa vergoede rente aan zorginstellingen.

Overige bedrijfslasten – Totale bedrijfslasten exclusief afschrijvingen en huur/lease kapitaalgoederen.

Reële rente – Rente gecorrigeerd voor de inflatie. (Reële rente = Nominale rente -/- inflatie).

SBI – StandaardBedrijfsIndeling - De SBI is gebaseerd op de indeling van de Europese Unie (Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté Européenne, afgekort: NACE) en op die van de Verenigde Naties (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, afgekort: ISIC). Deze indelingen worden ongeveer eens in de 15 jaar geactualiseerd. De structuur van de SBI bestaat uit vijf cijfers, waarbij de eerste vier cijfers, op een aantal uitzonderingen na, gelijk zijn aan de NACE. Op het niveau van de afdelingen, aangegeven door twee cijfers, stemmen SBI en NACE overeen met de ISIC.

Schulden uit hoofde van bekostiging – Schulden uit hoofde van financieringsoverschot, transitierегeling medisch specialistische zorg, honorariumplafond en macrobeheersinstrument. Het financieringsverschil is het geaccumuleerde verschil tussen het wettelijk

vastgestelde jaarlijkse budget voor AWBZ- en Zvw-zorg en de daarop ontvangen vergoedingen. In het geval van een negatief financieringsverschil (oftewel meer ontvangen dan volgens het budget vastgesteld) is sprake van een schuld genaamd 'financieringsoverschot'.

De schulden uit hoofde van de transitierегeling medisch specialistische zorg betreft het verschil tussen de gerealiseerde omzet uit prestatiebekostiging en de omzet die behaald zou zijn onder de oude bekostigingssystematiek.

Schulden uit hoofde van honorariumplafond. Voor de niet in loondienst werkzame medisch specialisten is m.i.v. 1 januari 2012 per ziekenhuis een zogenaamd honorariumplafond van kracht. Dit plafond stelt een maximum aan de door de vrijgevestigde medisch specialisten te ontvangen honoraria. Een eventuele overschrijding van dit plafond dient het ziekenhuis in te houden op de doorbetalingen aan de vrijgevestigde medisch specialisten en deze overmaat op beschikking van de NZa af te dragen aan het Zorgverzekeringsfonds.

Schulden uit hoofde van macrobeheersinstrument. Het macrobeheersinstrument wordt door de minister van VWS ingezet om overschrijdingen van het macrokader zorg terug te vorderen bij instellingen voor medisch specialistische zorg.

T – Thuiszorg. Onderdeel van SBI 'Verpleging, Verzorging en Thuiszorg (VVT). Concerns zijn ten behoeve van dit onderzoek in de SBI Verpleeghuis- en Verzorgingshuiszorg geplaatst als meer dan 50% van het totale WLZ-budget van het concern bestaat uit WLZ-budget intramurale verpleging en verzorging. De overige concerns in de SBI's Verpleeghuis-, Verzorgingshuiszorg en Thuiszorg zijn toegerekend aan de SBI Thuiszorg.

Totale bedrijfsopbrengsten – De opbrengsten uit de eigenlijke bedrijfsvoering, i.c. de verkopen van goederen en diensten, alsmede de waarde van voorraadmutaties, geactiveerde productie voor het eigen bedrijf, subsidies en schadeuitkeringen.

Totale bedrijfslasten – De kosten die zijn gemaakt om de bedrijfsopbrengsten te realiseren, te weten de inkoopwaarde van de omzet, de arbeidskosten, de afschrijvingen op vaste activa en de zogenaamde overige bedrijfskosten.

Voorzieningen – Onderdeel van het vreemd vermogen waarvan de omvang of het moment van afwikkeling onzeker is. Bijvoorbeeld onderhoudsvoorzieningen.

V&V – Verpleging en Verzorging. Onderdeel van SBI 'Verpleging, Verzorging en Thuiszorg (VVT)'. Concerns zijn ten behoeve van dit onderzoek in de SBI Verpleeghuis- en Verzorgingshuiszorg geplaatst als meer dan 50% van het totale WLZ-budget van het concern bestaat uit WLZ-budget intramurale verpleging en verzorging.

WLZ – Wet Langdurige Zorg - Wettelijke verzekering voor de kosten van langdurige zorg en verblijf voor kwetsbare ouderen en mensen met een beperking. Het gaat om personen die blijvend 24 uur per dag zorg in de nabijheid en/of permanent toezicht nodig hebben. De Wet langdurige zorg is op 1 januari 2015 ingegaan en vervangt de AWBZ.

Werkelijke rente – De rente die zorginstellingen werkelijk hebben betaald. Dit in tegenstelling tot de normrente.

ZKH – Ziekenhuizen – Academische, algemene en categorale ziekenhuizen en revalidatie-instellingen.

Zvw – Zorgverzekeringswet - Wet die een verplichte basisverzekering regelt voor kortdurende, op genezing gerichte zorg voor iedereen die rechtmatig in Nederland woont of hier loon- of inkomstenbelasting betaalt. Deze wet is op 1 januari 2006 in werking getreden en vervangt o.a. de Ziekenfondswet (ZFW).

8. Tabellenset

Tabellen bij hoofdstuk 3

8.1 Opbouw totaal balans passiva per sector

	ZKH		GGZ		GHZ		VV		T	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
	mln euro									
Eigen vermogen (incl. voorzieningen)	7 817	8 337	1 654	1 670	2 961	3 222	5 067	4 670	199	545
Langlopende schulden	10 670	10 394	1 863	1 681	2 372	2 414	5 375	5 157	85	418
Kortlopende schulden (incl. schulden uit hoofde van bekostiging)	7 601	7 146	1 391	1 390	1 601	1 652	3 107	2 962	271	605
Kortlopende schulden	7 408	7 044	1 292	1 310	1 572	1 633	3 009	2 871	266	585
Schulden uit hoofde van bekostiging	193	102	99	80	30	19	97	91	5	20
Totaal passiva	26 088	25 875	4 908	4 694	6 934	7 178	13 554	12 437	555	1 523
	% aandeel									
Eigen vermogen (incl. voorzieningen)	30	32	34	36	43	45	37	38	36	36
Langlopende schulden	41	40	38	36	34	34	40	41	15	27
Kortlopende schulden (incl. schulden uit hoofde van bekostiging)	29	28	28	30	23	23	23	24	49	40
Kortlopende schulden	28	27	26	28	23	23	22	23	48	38
Schulden uit hoofde van bekostiging	1	0	2	2	0	0	1	1	1	1
Totaal passiva	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: CBS.

8.2 Opbouw kort- en langlopende schulden per sector

	ZKH		GGZ		GHZ		VV		T	
	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016	2015	2016
	mln euro									
Langlopende schulden	10 709	10 394	1 850	1 681	2 398	2 414	5 155	5 157	418	418
Aflossingsverpl. langlopende leningen	817	838	129	130	151	164	445	382	38	32
Kortlopende schulden aan kredietinstellingen	342	252	90	95	14	42	163	102	30	19
Crediteuren	1 024	1 034	111	132	210	215	365	400	66	72
Overige kortlopende schulden (excl. Schulden u.h.v. bekostiging)	5 255	4 919	893	952	1 217	1 212	1 819	2 179	422	270
Totaal schulden	18 349	17 540	3 168	3 071	4 020	4 066	7 955	8 330	799	812
Langlopende schulden	58	59	58	55	60	59	65	62	52	52
Aflossingsverpl. langlopende leningen	4	5	4	4	4	4	6	5	5	4
Kortlopende schulden aan kredietinstellingen	2	1	3	3	0	1	2	1	4	2
Crediteuren	6	6	4	4	5	5	5	5	8	9
Overige kortlopende schulden (excl. Schulden u.h.v. bekostiging)	29	28	28	31	30	30	23	26	53	33
Totaal schulden	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: CBS.

8.3 Representativiteit onderzoek, naar sector en grootteklasse van totale bedrijfsopbrengsten, 2016

	Aantal zorgconcerns		Totaal bedrijfsopbrengsten			Totaal eindstand (restschuld) langlopende leningen, incl. aflossingsverplichtingen langlopende leningen			
	Lening-gegevens uit Jaarrekening beschikbaar	Geen lening-gegevens beschikbaar	Totaal	Lening-gegevens uit Jaarrekening beschikbaar	Geen lening-gegevens beschikbaar	Totaal	Lening-gegevens uit Jaarrekening beschikbaar	Geen lening-gegevens beschikbaar	Totaal
	aantal		mln euro						
ZKH									
tot 25 mln	2	2	4	48	9	58	34	0	34
25 tot 50 mln	8	1	9	314	48	362	177	15	192
50 tot 100 mln	9	1	10	677	53	730	245	17	262
100 tot 150 mln	10	1	11	1 199	127	1 327	337	27	363
150 mln en meer	55	2	57	24 583	600	25 183	10 105	275	10 380
subtotaal	84	7	91	26 822	837	27 659	10 898	333	11 231
GGZ									
tot 25 mln	14	35	49	87	133	220	11	0	11
25 tot 50 mln	10	6	16	373	212	585	108	9	117
50 tot 100 mln	12	1	13	843	52	895	220	0	220
100 tot 150 mln	9	2	11	1 102	264	1 366	372	84	455
150 mln en meer	10	0	10	2 430		2 430	988		988
onbekend	0	27	27		55	55		18	18
subtotaal	55	71	126	4 835	716	5 551	1 700	111	1 810
GHZ									
tot 25 mln	51	55	106	315	179	493	78	4	82
25 tot 50 mln	20	1	21	741	42	784	166	0	166
50 tot 100 mln	25	0	23	1 752		1 752	610		610
100 tot 150 mln	13	1	14	1 328	120	1 448	430	0	430
150 mln en meer	10	4	14	3 804	549	4 353	1 029	222	1 250
onbekend	-	176	176		134	134		39	39
subtotaal	119	235	354	7 940	1 025	8 965	2 313	265	2 578
VV									
tot 25 mln	125	121	246	1 113	544	1 657	680	23	703
25 tot 50 mln	33	5	38	1 944	157	2 101	959	27	986
50 tot 100 mln	48	4	52	3 323	284	3 607	1 266	92	1 358
100 tot 150 mln	22	4	26	2 752	478	3 229	1 306	118	1 424
150 mln en meer	12	2	17	2 851	374	3 225	871	52	922
onbekend	-	37	37		469	469		145	145
subtotaal	240	173	416	11 982	2 306	14 288	5 081	457	5 538
T									
tot 25 mln	23	59	82	180	203	383	22	0	22
25 tot 50 mln	3	4	7	116	165	281	27	0	27
50 tot 100 mln	2	0	3	152		152	7	0	7
100 tot 150 mln	3	0	3	360		360	55		55
150 mln en meer	3	1	4	1 134	362	1 497	329	0	329
onbekend	0	338	338					12	12
subtotaal	34	402	437	1 942	730	2 673	439	12	451
Totaal WLZ (excl. ZKH en T)									
tot 25 mln	190	211	401	1 515	855	2 370	769	28	797
25 tot 50 mln	63	12	75	3 058	411	3 470	1 233	36	1 269
50 tot 100 mln	85	5	88	5 919	336	6 255	2 096	92	2 187
100 tot 150 mln	44	7	51	5 181	863	6 044	2 108	201	2 309
150 mln en meer	32	6	41	9 084	924	10 008	2 888	274	3 161
onbekend	0	240	240						
subtotaal	414	481	896	24 758	3 389	28 147	9 093	631	9 724
Totaal (incl. ZKH en T)									
tot 25 mln	215	272	487	1 744	1 067	2 811	825	28	853
25 tot 50 mln	74	17	91	3 488	625	4 113	1 437	51	1 488
50 tot 100 mln	96	6	101	6 747	389	7 137	2 347	109	2 456
100 tot 150 mln	57	8	65	6 741	990	7 731	2 499	228	2 727
150 mln en meer	90	9	102	34 802	1 886	36 687	13 322	548	13 870
onbekend	0	578	578						
Totaal	532	890	1 424	53 522	4 956	58 478	20 430	964	21 394

Bron: Jaarrekeningen 2016, CBS.

Tabellen bij hoofdstuk 4

8.4 Spreiding van rente uit jaarrekeningen 2016, WLZ-zorgconcerns (excl. T)

	Gemiddelde (Ongewogen)	1e deciel	2e deciel	Mediaan (5e deciel)	8e deciel	9e deciel	Maximum (10e deciel)	Interdecieel ¹⁾
	%							
1992	3,65	2,60	2,78	3,18	4,55	4,95	8,38	2,35
1993	3,67	2,15	2,48	3,36	4,95	5,10	7,60	2,95
1994	3,38	1,50	1,93	2,85	4,56	6,00	7,90	4,50
1995	4,26	1,56	2,33	4,03	6,93	7,50	7,62	5,94
1996	4,41	1,72	3,44	4,19	6,63	6,99	7,35	5,28
1997	4,83	3,25	4,17	4,79	6,10	6,45	8,50	3,20
1998	4,61	2,55	3,70	4,69	5,62	6,15	7,19	3,60
1999	4,25	2,35	3,10	4,50	5,15	5,80	8,38	3,45
2000	4,29	2,60	3,15	4,00	5,79	6,25	8,00	3,65
2001	4,15	2,72	3,10	3,99	5,37	5,80	7,20	3,08
2002	3,48	1,96	2,60	3,20	4,85	5,25	5,56	3,29
2003	3,77	2,11	2,62	4,13	4,77	5,05	6,20	2,94
2004	3,60	2,02	2,37	4,01	4,48	4,77	5,82	2,75
2005	3,14	1,09	1,88	3,45	4,09	4,43	5,58	3,34
2006	3,89	2,19	3,48	4,13	4,55	4,89	6,50	2,70
2007	4,58	3,96	4,38	4,72	4,97	5,15	6,00	1,19
2008	4,40	2,60	4,00	4,68	5,06	5,35	7,47	2,75
2009	4,26	2,95	3,64	4,50	5,00	5,20	6,06	2,25
2010	3,64	2,33	2,80	3,72	4,41	4,81	6,50	2,49
2011	4,01	2,90	3,37	3,96	4,70	5,00	6,65	2,10
2012	3,35	1,89	2,48	3,19	4,35	4,90	9,38	3,01
2013	3,33	1,85	2,45	3,30	4,10	4,92	8,46	3,07
2014	2,76	1,15	1,62	2,70	3,74	4,10	9,90	2,95
2015	2,79	1,00	1,45	2,70	3,50	4,78	10,75	3,78
2016	2,70	1,05	1,67	2,46	3,40	4,31	9,75	3,26
1992–2016	3,76	1,86	2,60	3,90	4,83	5,23	10,75	3,37
2006–2015	3,60	1,75	2,40	3,68	4,76	5,01	10,75	3,26
2011–2015	2,99	1,30	1,81	2,90	3,89	4,70	10,75	3,40

Bron: jaarrekeningen 2016.

¹⁾ Interdecieel = verschil tussen 1e en 9e deciel.

8.5 Kapitaalmarktrente: korte, middellange, jongste tienjarige staatslening en 10 jaar Euro Interest Rate Swap (IRS)

	Kort (3–5 jaar)	Middellang (5–8 jaar)	Jongste tienjarige	IRS 10 jaar Euro
	%			
1992	8,22	8,12	8,10	
1993	6,01	6,21	6,35	
1994	6,31	6,66	6,87	
1995	5,97	6,48	6,90	
1996	4,84	5,63	6,15	
1997	4,58	5,15	5,58	
1998	4,16	4,41	4,62	
1999	3,89	4,32	4,65	4,94
2000	5,11	5,30	5,41	5,80
2001	4,44	4,70	4,96	5,24
2002	4,23	4,60	4,89	4,99
2003	3,15	3,64	4,12	4,21
2004			4,09	4,17
2005			3,37	3,47
2006			3,78	4,01
2007			4,29	4,57
2008			4,23	4,50
2009			3,69	3,52
2010			2,99	3,00
2011			2,98	3,08
2012			1,93	1,91
2013			1,96	1,91
2014			1,45	1,38
2015			0,69	0,86
2016			0,29	0,52

Bron: DNB, Wallich & Matthes.

8.6a Gemiddelde (ongewogen) rente uit jaarrekeningen 2016 naar sector en kapitaalmarktrente

	Gemiddelde (ongewogen) rente							Totaal aantal leningen						
	Jongste tienjarige staats lening	ZKH	T	GGZ	GHZ	VV	Tot WLZ (excl. ZKH en T)	ZKH	T	GGZ	GHZ	VV	Tot WLZ (excl. ZKH en T)	
							%						aantal	
1992	8,10	4,08	3,34	3,02	3,67	4,15	3,65	10	1	9	8	11	28	
1993	6,35	3,15	2,61	3,03	3,49	4,10	3,67	9	2	11	13	22	46	
1994	6,87	2,66	2,25	3,85	3,08	3,50	3,38	7	2	7	21	23	51	
1995	6,90	5,98	4,00	4,86	3,69	4,52	4,26	4	1	4	9	11	24	
1996	6,15	3,68	4,58	3,40	3,66	5,05	4,41	19	3	5	31	44	80	
1997	5,58	4,99		3,91	4,36	5,31	4,83	14	-	11	38	58	107	
1998	4,62	4,65	4,90	4,99	4,32	4,68	4,61	29	5	9	26	70	105	
1999	4,65	4,30	2,21	4,16	4,08	4,32	4,25	19	1	7	25	66	98	
2000	5,41	4,02		3,24	3,92	4,86	4,29	16	-	13	17	35	65	
2001	4,96	3,85	5,63	3,96	3,82	4,60	4,15	51	2	20	44	41	105	
2002	4,89	3,78	4,16	3,36	3,03	3,78	3,48	35	2	12	35	59	106	
2003	4,12	3,40	4,83	3,27	3,76	3,96	3,77	62	6	31	45	88	164	
2004	4,09	3,33	4,44	4,05	3,42	3,62	3,60	62	5	15	43	52	110	
2005	3,37	3,08	4,79	3,14	2,81	3,30	3,14	57	4	19	38	80	137	
2006	3,78	3,85	4,12	3,87	3,58	4,05	3,89	83	6	17	53	100	170	
2007	4,29	4,64	5,04	4,73	4,51	4,59	4,58	66	10	21	61	99	181	
2008	4,23	4,67	4,55	4,71	4,12	4,38	4,40	54	11	34	33	89	156	
2009	3,69	4,31	4,25	4,48	4,17	4,24	4,26	61	1	19	33	74	126	
2010	2,99	3,78	4,02	3,41	3,56	3,71	3,64	83	11	18	36	106	160	
2011	2,98	4,00	4,33	3,92	3,86	4,12	4,01	91	12	23	62	102	187	
2012	1,93	3,80	4,00	3,28	3,40	3,36	3,35	67	21	34	44	74	152	
2013	1,96	3,60	3,56	3,10	3,55	3,20	3,33	82	8	14	61	82	157	
2014	1,45	3,33	5,26	2,30	2,92	2,77	2,76	80	10	16	36	90	142	
2015	0,69	2,78	3,58	3,25	2,73	2,71	2,79	91	13	20	44	84	148	
2016	0,29	2,73	4,17	2,97	2,55	2,75	2,70	101	13	13	59	88	160	
1992–2016	4,17	3,69	4,26	3,69	3,58	3,88	3,76	1 253	150	402	915	1 648	2 965	
2007–2016	2,45	3,67	4,24	3,73	3,54	3,61	3,60	776	110	212	469	888	1 569	
2012–2016	1,26	3,20	4,09	3,04	3,04	3,39	2,99	421	65	97	244	418	759	

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016.

8.6b Gemiddelde (gewogen) rente uit jaarrekeningen 2016 naar sector en kapitaalmarktrente

Gemiddelde rente (gewogen naar restschuld)

	Jongste tienjarige staats lening	ZKH	T	GGZ	GHZ	VV	Tot WLZ (excl. ZKH en T)
	%						
1992	8,10	3,60	3,34	2,94	4,22	3,60	3,46
1993	6,35	3,01	2,71	3,79	3,59	3,52	3,57
1994	6,87	2,52	3,11	2,93	3,33	4,05	3,57
1995	6,90	4,88		4,78	4,04	3,95	4,11
1996	6,15	4,20	6,45	3,80	3,57	4,27	3,90
1997	5,58	4,72		3,70	4,05	5,19	4,61
1998	4,62	4,73	4,66	5,11	4,38	4,40	4,44
1999	4,65	4,35	2,21	5,16	4,40	4,15	4,23
2000	5,41	3,58		3,41	3,94	4,39	4,12
2001	4,96	4,21	5,74	4,05	3,84	4,63	4,18
2002	4,89	3,47	3,85	3,12	3,10	3,96	3,66
2003	4,12	3,92	4,58	3,07	3,97	4,09	3,85
2004	4,09	3,39	4,43	3,77	3,21	3,45	3,49
2005	3,37	3,13	4,31	3,08	2,97	3,32	3,20
2006	3,78	3,60	4,15	4,04	3,03	4,14	3,83
2007	4,29	4,58	4,18	4,52	4,51	4,55	4,53
2008	4,23	5,24	4,65	4,59	3,97	4,68	4,53
2009	3,69	4,68	4,25	4,84	4,25	4,55	4,55
2010	2,99	3,41	4,02	3,39	3,81	4,03	3,93
2011	2,98	4,69	4,18	4,03	4,20	4,38	4,26
2012	1,93	3,98	3,32	3,18	3,54	3,84	3,54
2013	1,96	4,33	3,35	3,11	3,51	3,37	3,40
2014	1,45	3,47	4,37	2,75	2,56	2,58	2,60
2015	0,69	2,55	3,10	2,56	1,92	2,35	2,29
2016	0,29	2,58	2,91	2,51	1,90	2,28	2,20
1992–2016	4,17	3,84	3,74	3,56	3,43	3,70	3,59
2007–2016	2,45	3,89	3,65	3,53	3,40	3,60	3,53
2012–2016	1,26	3,36	3,35	2,85	2,74	2,90	2,84

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016.

8.7 Mediane rente uit jaarrekeningen 2016 naar sector en kapitaalmarktrente

	Jongste tienjarige staats lening	Mediane rente						Totaal aantal leningen					
		ZKH	T	GGZ	GHZ	VV	Tot WLZ (excl. ZKH en T)	ZKH	T	GGZ	GHZ	VV	Tot WLZ (excl. ZKH en T)
							%						aantal
1992	8,10	3,77	3,34	2,78	3,45	3,88	3,18	10	1	9	8	11	28
1993	6,35	2,54	2,61	2,95	3,12	3,49	3,36	9	2	11	13	22	46
1994	6,87	1,70	2,25	4,40	2,75	2,89	2,85	7	2	7	21	23	51
1995	6,90	6,95	4,00	4,18	3,85	4,79	4,03	4	1	4	9	11	24
1996	6,15	4,00	4,30	3,60	4,04	4,74	4,19	19	3	5	31	44	80
1997	5,58	4,84		4,30	4,57	5,10	4,79	14	-	11	38	58	107
1998	4,62	4,79	5,12	4,66	4,60	5,00	4,69	29	5	9	26	70	105
1999	4,65	4,76	2,21	4,70	4,15	4,55	4,50	19	1	7	25	66	98
2000	5,41	3,74		3,15	3,75	4,98	4,00	16	-	13	17	35	65
2001	4,96	3,78	5,63	3,88	3,89	4,94	3,99	51	2	20	44	41	105
2002	4,89	3,95	4,16	3,09	2,98	3,70	3,20	35	2	12	35	59	106
2003	4,12	3,76	4,70	3,40	3,54	4,36	4,13	62	6	31	45	88	164
2004	4,09	3,92	4,44	4,23	3,13	4,05	4,01	62	5	15	43	52	110
2005	3,37	3,47	4,59	3,05	3,12	3,60	3,45	57	4	19	38	80	137
2006	3,78	4,04	4,05	4,18	4,05	4,22	4,13	83	6	17	53	100	170
2007	4,29	4,63	4,70	4,75	4,66	4,75	4,72	66	10	21	61	99	181
2008	4,23	4,76	4,92	4,75	4,60	4,63	4,68	54	11	34	33	89	156
2009	3,69	4,50	4,25	4,70	4,31	4,50	4,50	61	1	19	33	74	126
2010	2,99	3,60	3,50	3,55	3,64	3,84	3,72	83	11	18	36	106	160
2011	2,98	4,12	4,29	3,73	3,91	4,00	3,96	91	12	23	62	102	187
2012	1,93	3,59	4,20	3,13	3,21	3,19	3,19	67	21	34	44	74	152
2013	1,96	3,39	3,45	2,97	3,36	3,18	3,30	82	8	14	61	82	157
2014	1,45	3,26	5,00	2,47	2,67	2,84	2,70	80	10	16	36	90	142
2015	0,69	2,61	3,02	2,84	2,34	2,69	2,70	91	13	20	44	84	148
2016	0,29	2,63	4,00	3,00	2,11	2,60	2,46	101	13	13	59	88	160
1992-2016	4,17	3,82	4,30	3,75	3,70	4,00	3,90	1 253	150	402	915	1 648	2 965
2007-2016	2,45	3,69	4,21	3,67	3,50	3,78	3,68	776	110	212	469	888	1 569
2012-2016	1,26	3,00	3,90	3,00	2,92	2,90	2,90	421	65	97	244	418	759

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016.

8.8 Gemiddelde (ongewogen) rente uit jaarrekeningen 2016 naar grootteklasse bedrijfsopbrengsten, WLZ-concerns (excl. T) en kapitaalmarktrente

		Gemiddelde (ongewogen) rente naar grootteklasse totaal bedrijfsopbrengsten				
	Jongste tienjarige staatslening	tot 25 mln	25 tot 50 mln	50 tot 100 mln	100 tot 150 mln	150 mln en meer
	%					
1992	8,10	3,09	4,45	3,18	4,12	3,39
1993	6,35	2,84	2,27	3,41	3,82	4,12
1994	6,87	3,92	3,99	3,53	3,07	3,00
1995	6,90	1,35	2,95	5,15	4,43	3,88
1996	6,15	2,97	4,45	5,15	4,62	4,01
1997	5,58	5,74	5,06	4,81	4,36	4,62
1998	4,62	4,71	4,88	4,38	4,70	4,67
1999	4,65	3,13	4,64	4,39	4,25	4,64
2000	5,41	5,21	3,67	4,43	4,35	3,70
2001	4,96	4,36	4,06	4,55	4,28	3,77
2002	4,89	3,62	3,37	3,64	3,56	3,18
2003	4,12	4,14	4,01	3,68	3,94	3,56
2004	4,09	4,45	3,85	3,25	3,39	3,50
2005	3,37	3,44	3,01	2,71	3,73	2,68
2006	3,78	4,08	4,15	4,02	3,79	3,21
2007	4,29	4,93	4,69	4,57	4,55	4,32
2008	4,23	4,52	4,34	4,30	4,89	4,11
2009	3,69	4,34	4,16	4,05	4,57	4,16
2010	2,99	3,35	3,47	3,82	3,89	3,45
2011	2,98	4,18	4,20	3,82	3,92	4,10
2012	1,93	3,93	3,51	3,05	3,26	3,28
2013	1,96	4,18	2,99	2,90	3,30	3,16
2014	1,45	3,97	2,84	2,21	2,62	2,16
2015	0,69	4,62	2,36	2,17	2,48	2,07
2016	0,29	3,75	2,22	2,30	1,96	2,21
1992–2016	4,17	4,17	3,75	3,72	3,77	3,55
2007–2016	2,45	4,20	3,51	3,42	3,60	3,37
2012–2016	1,26	4,07	2,81	2,51	2,74	2,64

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016, CBS.

8.9 Mediane rente uit jaarrekeningen 2016 naar grootteklasse bedrijfsopbrengsten, WLZ-concerns (excl. T) en kapitaalmarktrente

Mediane rente naar grootteklasse totaal bedrijfsopbrengsten						
Jongste tienjarige staatslening						
	tot 25 mln	25 tot 50 mln	50 tot 100 mln	100 tot 150 mln	150 mln en meer	
	%					
1992	8,10	3,09	3,79	3,10	4,12	2,98
1993	6,35	2,84	2,27	3,29	3,52	4,20
1994	6,87	2,75	3,33	4,40	2,78	2,76
1995	6,90	1,35	2,95	4,14	4,06	4,08
1996	6,15	2,70	4,12	4,66	4,39	4,11
1997	5,58	6,00	4,87	4,87	4,45	4,52
1998	4,62	5,08	5,12	4,68	5,00	4,60
1999	4,65	2,95	4,50	4,62	4,63	5,00
2000	5,41	5,90	3,37	4,00	4,19	3,70
2001	4,96	4,95	3,90	4,69	4,34	3,84
2002	4,89	3,25	3,65	3,15	3,03	3,09
2003	4,12	4,50	4,18	4,00	4,19	3,83
2004	4,09	4,69	4,23	3,44	3,82	3,95
2005	3,37	3,57	3,40	3,00	3,94	2,85
2006	3,78	4,11	4,33	4,16	4,19	3,89
2007	4,29	4,91	4,75	4,77	4,73	4,51
2008	4,23	4,78	4,63	4,76	4,80	4,52
2009	3,69	4,59	4,38	4,46	4,69	4,46
2010	2,99	3,90	3,56	3,75	3,94	3,59
2011	2,98	4,65	4,00	3,85	3,79	3,98
2012	1,93	4,00	3,17	2,87	3,17	3,21
2013	1,96	3,75	3,02	3,10	3,33	3,37
2014	1,45	3,41	2,95	2,05	2,48	2,14
2015	0,69	3,95	2,68	2,00	2,67	2,00
2016	0,29	3,15	2,13	2,35	1,99	2,00
1992–2016	4,17	4,19	3,90	3,82	3,95	3,74
2007–2016	2,45	4,20	3,44	3,49	3,75	3,61
2012–2016	1,26	3,50	2,86	2,40	2,80	2,79

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016, CBS.

8.10 Rentelasten naar sector (rente uit jaarrekening en kapitaalmarktrente) (onopgehoogd, alleen op basis van beschikbare detailinformatie leningen)¹⁾

	Restschuld eind 2015			Rentepercentage			Rentelasten						
	GGZ	GHZ	VV	Gemiddelde uit jaarrekening			Jongste tienjarige staatslening	Jaarrekening			Kapitaalmarktrente		
				GGZ	GHZ	VV		GGZ	GHZ	VV	GGZ	GHZ	VV
	mln euro			%			mln euro						
1992	9	4	9	3,02	3,67	4,15	8,10	0,3	0,2	0,3	0,8	0,4	0,8
1993	4	6	17	3,03	3,49	4,10	6,35	0,2	0,2	0,9	0,4	0,4	1,5
1994	3	19	14	3,85	3,08	3,50	6,87	0,4	0,9	0,6	0,7	1,7	1,0
1995	2	11	5	4,86	3,71	4,52	6,90	0,2	0,5	0,2	0,3	0,8	0,4
1996	16	21	24	3,40	3,66	5,05	6,15	0,6	1,1	1,5	1,0	1,8	2,1
1997	14	19	39	3,91	4,36	5,31	5,58	0,6	0,9	2,3	0,8	1,2	2,4
1998	5	27	58	4,99	4,32	4,67	4,62	0,3	1,3	3,4	0,3	1,4	3,3
1999	3	16	62	4,16	4,08	4,32	4,65	0,2	0,9	2,8	0,1	0,9	3,1
2000	10	20	38	3,24	3,92	4,80	5,41	0,4	1,0	1,8	0,6	1,3	2,3
2001	64	50	56	3,96	3,82	4,60	4,96	2,7	2,0	2,7	3,3	2,6	2,9
2002	18	36	96	3,36	3,03	3,78	4,89	0,6	1,2	4,0	1,0	1,8	4,9
2003	44	48	120	3,27	3,76	3,96	4,12	1,5	2,0	5,3	2,0	2,1	5,4
2004	48	34	104	4,05	3,42	3,63	4,09	1,9	1,1	3,8	2,1	1,5	4,6
2005	35	56	153	3,14	2,81	3,29	3,37	1,2	1,8	5,6	1,3	2,0	5,7
2006	44	78	174	3,87	3,58	4,06	3,78	1,9	2,9	8,6	1,8	3,5	7,8
2007	107	154	226	4,73	4,51	4,59	4,29	5,1	7,3	11,0	4,8	7,0	10,4
2008	171	83	252	4,71	4,12	4,38	4,23	8,0	3,5	16,0	7,4	3,7	14,0
2009	83	81	221	4,48	4,17	4,24	3,69	4,1	3,7	10,6	3,1	3,2	8,6
2010	44	157	415	3,41	3,56	3,71	2,99	1,6	6,2	17,3	1,4	4,9	12,9
2011	130	332	391	3,92	3,86	4,12	2,98	5,4	14,9	17,7	4,0	10,7	12,1
2012	253	190	302	3,28	3,43	3,36	1,93	8,3	6,9	11,8	5,1	3,8	6,0
2013	50	235	422	3,10	3,55	3,20	1,96	1,7	8,7	15,1	1,1	4,9	8,9
2014	73	138	286	2,30	2,92	2,80	1,45	2,1	3,7	7,6	1,1	2,1	4,2
2015	198	189	335	3,25	2,73	2,71	0,69	5,3	3,8	8,5	1,4	1,4	2,4
2016	91	185	323	2,97	2,55	2,75	0,29	2,3	3,5	7,3	0,2	0,4	0,7

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016, CBS.

¹⁾ De leningen waarvan zowel Restschuld 2015 als Restschuld 2016 ontbreken zijn in deze tabel niet meegenomen.

8.11 Afleiding rentelasten voor totale populatie op basis van detailinformatie leningen uit jaarrekeningen, 2016

	GGZ		GHZ		VV	
	Jaarrekening ¹⁾	Totale populatie CBS-statistiek ²⁾	Jaarrekening ¹⁾	Totale populatie CBS-statistiek ²⁾	Jaarrekening ¹⁾	Totale populatie CBS-statistiek ²⁾
	mln euro					
Restschuld 2016	1 546	1 792	2 206	2 539	4 175	5 393
Rentelasten uit jaarrekening 2016	76	80	86	96	206	222

Bron: DNB, Jaarrekeningen 2016, CBS.

¹⁾ Onopgehoogd.

²⁾ Opgehoogd.

Tabellen bij hoofdstuk 5

8.12 Vergelijking Euribor en normrente van de NZa

	Euribor			Normrente NZa		Normrente kort krediet -/- Eenmaands Euribor
	Eenmaands	Driemaands	Twaalfmaands	Kort krediet		
	%					
2000	4,24	4,40	4,79	5,88	1,64	
2001	4,33	4,26	4,08	6,07	1,74	
2002	3,31	3,32	3,49	4,93	1,62	
2003	2,35	2,33	2,33	3,11	0,76	
2004	2,08	2,11	2,28	2,83	0,75	
2005	2,14	2,18	2,33	2,89	0,75	
2006	2,94	3,08	3,44	3,69	0,75	
2007	4,08	4,28	4,45	4,83	0,75	
2008	4,28	4,64	4,83	5,03	0,75	
2009	0,89	1,22	1,61	2,14	1,25	
2010	0,57	0,81	1,35	1,82	1,25	
2011	1,18	1,39	2,01	1,93	0,75	
2012	0,33	0,57	1,11	1,08	0,75	
2013	0,13	0,22	0,54	0,88	0,75	
2014	0,13	0,21	0,48	0,88	0,75	
2015	0,07-	0,02-	0,17	0,68	0,75	
2016	0,33-	0,26-	0,03-	0,41	0,75	

Bron: DNB, NZa.

8.13 Vergelijking euribor, jongste tienjarige staatslening en 10 jaars IRS Euro

	Euribor (tot 1999 Aibor) Eenmaands	Jongste tienjarige staatslening	Vershil	10 jaars IRS Euro	Vershil
	%		procentpunt	%	procentpunt
1992	9,38	8,10	-1,28		
1993	7,04	6,35	-0,69		
1994	5,18	6,87	1,69		
1995	4,33	6,90	2,57		
1996	2,97	6,15	3,18		
1997	3,25	5,58	2,33		
1998	3,39	4,62	1,23		
1999	2,86	4,65	1,79	4,94	2,08
2000	4,24	5,41	1,17	5,80	1,56
2001	4,33	4,96	0,63	5,24	0,91
2002	3,31	4,89	1,58	4,99	1,68
2003	2,35	4,12	1,77	4,21	1,86
2004	2,08	4,09	2,01	4,17	2,09
2005	2,14	3,37	1,23	3,47	1,33
2006	2,94	3,78	0,84	4,01	1,07
2007	4,08	4,29	0,21	4,57	0,49
2008	4,28	4,23	-0,05	4,50	0,22
2009	0,89	3,69	2,79	3,52	2,63
2010	0,57	2,99	2,41	3,00	2,43
2011	1,18	2,98	1,80	3,08	1,90
2012	0,33	1,93	1,60	1,91	1,58
2013	0,13	1,96	1,83	1,91	1,78
2014	0,13	1,45	1,32	1,38	1,25
2015	-0,07	0,69	0,76	0,86	0,93
2016	-0,33	0,29	0,62	0,52	0,85

Bron: DNB, Wallich & Matthes.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2017–2018	2017 tot en met 2018
2017/2018	Het gemiddelde over de jaren 2017 tot en met 2018
2017/'18	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2017 en eindigend in 2018
2015/'16–2017/'18	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2015/'16 tot en met 2017/'18

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Publisher
Statistics Netherlands
Henri Faasdreef 312, 2492 JP The Hague
www.cbs.nl

Prepress
CCN Creatie en visualisatie, The Hague

Design
Edenspiekermann

Information
Telephone +31 88 570 70 70
Via contact form: www.cbs.nl/information

© Statistics Netherlands, The Hague/Heerlen/Bonaire, 2018.
Reproduction is permitted, provided Statistics Netherlands is quoted as the source.